

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECIOM KWESTIONARIUSZ OCENY

www.coe.int/children

**Projekt: Wymiar sprawiedliwości
przyjazny dzieciom**

Współfinansowane
przez Unię Europejską

COUNCIL OF EUROPE

Współfinansowane i realizowane
przez Radę Europy

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECIOM KWESTIONARIUSZ OCENY

Opracowanie:

Shauneen Lambe, Ton Liefwaard,
Nuala Mole i Benoît Van Keirsbilck

Aktualizacja:

DEI Belgique i Sabrina Cajoly

Niniejszy dokument został przygotowany przy finansowym wsparciu Unii Europejskiej i Rady Europy. Wyłącznie odpowiedzialność za jego treść ponoszą jego autorzy. Poglądy w nim przedstawione w żaden sposób nie odzwierciedlają oficjalnych poglądów Unii Europejskiej, czy Rady Europy.

Powielanie fragmentów (do 500 słów) jest dozwolone, z wyjątkiem powielania do celów komercyjnych, pod warunkiem zachowania integralności tekstu, nieużywania fragmentu w oderwaniu od kontekstu, nieudostępniania niekompletnych informacji lub niewprowadzania czytelnika w błąd co do charakteru, zakresu lub treści tekstu. Tekst źródłowy należy zawsze podawać w następujący sposób: "© Rada Europy, rok publikacji". Wszelkie inne prośby dotyczące powielania/tłumaczenia całości lub części dokumentu należy kierować do: the Directorate of Communications, Council of Europe (F-67075 Strasbourg Cedex lub do publishing@coe.int). Pozostałą korespondencję dotyczącą niniejszego dokumentu należy kierować na adres: the Directorate General of Democracy and Human Dignity. E-mail: children@coe.int.

Okładka i układ: Dział Produkcji Dokumentów i Publikacji (SPDP), Rada Europy

Zdjęcie: Shutterstock

Niniejsza publikacja nie została poddana redakcji przez Jednostkę Redakcyjną SPDP w celu skorygowania błędów typograficznych i gramatycznych.

© Rada Europy, kwiecień 2025 r. Wszelkie prawa zastrzeżone. Licencja na Unię Europejską na określonych warunkach.

Wydrukowano w Radzie Europy

Spis treści

WPROWADZENIE	5
JAK KORZYSTAĆ Z KWESTIONARIUSZA OCENY WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECIOM	7
STWORZENIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECIOM	11
A. Wymiar sprawiedliwości przyjazny wszystkim dzieciom mającym kontakt z systemem sprawiedliwości	11
Wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom jest zapisany w prawie krajowym	11
Informacje i porady: każde dziecko otrzymuje informacje i porady w języku, który rozumie	14
Ochrona życia prywatnego i rodzinnego: przyjmuje się i wdraża przepisy chroniące tożsamość dziecka i ustanawiające zasady poufności	16
Bezpieczeństwo i szkolenie: wszyscy profesjonaliści pracujący dla dzieci i z dziećmi podczas postępowań są odpowiednio sprawdzani i szkoleni	18
Prawo krajowe przewiduje alternatywy dla postępowania sądowego, administracyjnego i innych postępowań, jak skierowanie na drogę pozasądową i alternatywne sposoby rozwiązywania sporów	20
B. Wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom dla dzieci będących w konflikcie z prawem	22
Prawo krajowe przewiduje szczególne przepisy dla dzieci będących w konflikcie z prawem	22
USTANOWIENIE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNEGO DZIECIOM: KLUCZOWE INSTYTUCJE I MECHANIZMY	31
Istnienie i zastosowanie wyspecjalizowanych jednostek organów ścigania, w szczególności przeszkolonych funkcjonariuszy oraz gwarancji	31
Utworzenie i korzystanie ze specjalnych sądów do spraw dzieci oraz specjalnie przeszkolonych sędziów i urzędników sądowych	33
Istnieją mechanizmy uczestnictwa dzieci oraz przestrzeń umożliwiającą dzieciom korzystanie z ich prawa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości	35
Zagwarantowanie prawa dzieciom do dostępu do wymiaru sprawiedliwości i do informacji	35
Przesłuchiwanie dzieci w przyjaznym otoczeniu	37
Istnienie niezależnej instytucji praw dziecka chronionej prawem	40
Istnienie przyjaznych dzieciom procedur składania skarg wraz z przyjaznymi dzieciom środkami zaradczymi	42
WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI PRZYJAZNY DZIECIOM W PRAKTYCE	45
A. Przyjazne dzieciom podejście, dostępne dla wszystkich dzieci zawsze, we wszystkich postępowaniach	45
Zagwarantowanie dzieciom prawa do pomocy prawnej oraz bezpłatnej pomocy prawnej	45
Wielowymiarowa ocena interesu dziecka, przy współpracy wszystkich interesariuszy i z uwzględnieniem ich punktu widzenia	47
Skuteczne i znaczące uczestnictwo dzieci w postępowaniu	49
Środki podejmowane w celu uniknięcia nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniach dotyczących dzieci	51
B. Przyjazne dzieciom podejście dotyczy wszystkich dzieci na różnych etapach postępowania	53
<i>Przed</i> rozpoczęciem postępowania prawa wszystkich dzieci są zabezpieczone od pierwszego kontaktu z wymiarem sprawiedliwości	53
<i>W trakcie</i> postępowania wszystkie dzieci są chronione przed powtórłą wiktymizacją	56
<i>Po zakończeniu</i> postępowania: istnieją przepisy i środki zapewniające, że prawa wszystkich dzieci są zabezpieczone po zakończeniu postępowania	59
ZAŁĄCZNIK	
Terminologia	63
Istotne materiały Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom	67
Istotne materiały UE dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom	69
Wytyczne dotyczące sprawozdań krajowych w zakresie Narzędzia Ewaluacyjnego Rady Europy do oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom	73

Wprowadzenie

Niniejszy Kwestionariusz oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom (CFJ) ma na celu wsparcie państw członkowskich we wprowadzeniu standardów wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom wszędzie tam gdzie dzieci mogą mieć kontakt z systemem wymiaru sprawiedliwości, niezależnie od przyczyn czy ról, w jakich występują: i – sprawcy, ofiary, świadkowie lub strony – w postępowaniach sądowych (karnym, cywilnym, czy administracyjnym) lub w postępowaniach pozasądowych. Kwestionariusz oceny ma pomóc państwom członkowskim w jak najlepszym wdrożeniu Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczących wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom (zwanym dalej „Wytycznymi”) i skutecznym monitorowaniu postępów w tym zakresie.

■ Wytyczne definiują wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom jako: *„wymiar sprawiedliwości, który jest dostępny, dostosowany do wieku dziecka, sprawny, spełnia normy należytej staranności, uwzględnia potrzeby i prawa dziecka oraz jest do nich dostosowany, przestrzega praw dziecka, w tym prawa do rzetelnego procesu sądowego, uczestnictwa w postępowaniu i jego zrozumienia, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, a także prawa do integralności i godności”*.

■ Wytyczne mają na celu wspieranie państw członkowskich Rady Europy w dostosowywaniu ich systemów wymiaru sprawiedliwości do potrzeb dzieci i w respektowaniu ich praw zgodnie z Konwencją o prawach dziecka Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNCRC) oraz z powiązanymi normami międzynarodowymi i europejskimi, a także z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w szczególności poprzez: *„udostępnianie przyjaznych dzieciom informacji, porad, rzecznictwa, w tym wsparcia dla samodzielnego rzecznictwa, a także dostępu do niezależnych procedur skargowych oraz do sądów z niezbędną pomocą prawną i inną”*. Wszelkie właściwe standardy zawiera Załącznik do niniejszego Kwestionariusza.

■ Kwestionariusz oceny CFJ bierze pod uwagę zastrzeżenia wyrażone przez dzieci w konsultacjach i badaniach naukowych z ich udziałem, przeprowadzonych w trakcie i po opracowaniu Wytycznych, a mianowicie:

- ▶ odpowiedniej jakości szkolenie profesjonalistów pracujących z dziećmi i dla dzieci;
- ▶ wdrażanie i skuteczność mechanizmów wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom;
- ▶ prawo dzieci do bycia wysłuchanymi i do uczestnictwa; oraz
- ▶ udział dzieci w ocenie systemów wymiaru sprawiedliwości dla dzieci.

■ W ramach różnorodnych projektów badawczych obejmujących dzieci biorące udział w różnych rodzajach postępowań (głównie karnych i cywilnych, rzadziej administracyjnych) i występujące w różnych rolach (jako: ofiary, świadkowie, strony, podejrzani, oskarżeni) obserwujemy powtarzające się zastrzeżenia dotyczą tego, że:

- ▶ nie są one odpowiednio informowane, i nie weryfikuje się, czy wszystko rozumieją;
- ▶ nie są odpowiednio przygotowane;
- ▶ nie bierze się pod uwagę ich szczególnych potrzeb;
- ▶ oraz przede wszystkim zwraca uwagę brak szacunku lub empatii i nieczułość wobec nich ze strony profesjonalistów.

■ Niniejszy Kwestionariusz oceny CFJ powstał, by pomóc państwom członkowskim:

- ▶ w jak najlepszej implementacji Wytycznych;
- ▶ w zrozumieniu i ocenie do jakiego stopnia ich wymiar sprawiedliwości jest przyjazny dzieciom (zidentyfikowaniu co w danym kraju działa dobrze, a co należy poprawić);
- ▶ ocenić, w jakim stopniu poszczególne strony i profesjonaliści zaangażowani w system wymiaru sprawiedliwości są świadomi i rozumieją zasady wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom i dostęp dzieci do wymiaru sprawiedliwości;

- ▶ zidentyfikować ich potrzeby w zakresie budowania potencjału i poszukiwania rozwiązań dostosowanych do potrzeb;
- ▶ zapewnić poprawę dostępności informacji i danych oraz regularne gromadzenie danych na temat wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom w celu kształtowania właściwych polityk;
- ▶ ustalić, jaki jest stan faktyczny a następnie określić konkretne i możliwe do zrealizowania cele krajowe, które pozwolą na zniwelowanie stwierdzonych braków i niedociągnięć oraz na monitorowanie postępu w ich realizacji na przestrzeni czasu. ;
- ▶ wyróżniać i dobre praktyki, zachęcać do ich stosowania i dzielenia się nimi; dzielenia się nimi.

Jak korzystać z kwestionariusza oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom

Uzasadnienie. Kwestionariusz oceny CFJ opracowano specjalnie do celów wdrożenia Części VI Wytycznych, które brzmią następująco:

VI. Monitorowanie i ocena

Państwa członkowskie zachęca się również do:

- a. przeglądu krajowych przepisów, strategii i praktyk w celu przeprowadzenia a reform niezbędnych do wdrożenia niniejszych wytycznych;*
- b. szybkiej ratyfikacji konwencji Rady Europy dotyczących praw dziecka, o ile jeszcze nie zostało to zrobione;*
- c. okresowego przeglądu i oceny swoich metod pracy w warunkach wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku;*
- d. utrzymania lub ustanowienia ram, w tym, jeśli to konieczne, co najmniej jednego niezależnego mechanizmu, w celu promowania i monitorowania wdrażania niniejszych wytycznych, dostosowanego do krajowego systemu sądowego i administracyjnego.*
- e. dopilnowania, aby społeczeństwo obywatelskie, szczególnie organizacje, instytucje i organy, których celem jest promowanie i ochrona praw dziecka, w pełni uczestniczyły w procesie monitorowania.*

Cel. Kwestionariusz oceny CFJ ma na celu pomóc państwom członkowskim w budowaniu lub wzmacnianiu wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Mogą go używać do ustalenia sytuacji wyjściowej, , mierzenia postępów, identyfikowania braków i opracowywania strategii rozwiązywania zidentyfikowanych problemów, problemów, pokonywania wyzwań i stworzenia wymiaru sprawiedliwości przyjaznego wszystkim dzieciom.

Docelowi użytkownicy. Kwestionariusz oceny CFJ jest przeznaczony do stosowania w ministerstwach państw członkowskich, w administracji krajowej i lokalnej, w sądach i systemach sądowniczych oraz poza nimi, przez profesjonalistów pracujących dla dzieci i z dziećmi w administracji wymiaru sprawiedliwości, w tym przez organy ścigania, przez partnerów akademickich i społeczeństwo obywatelskie, przez ośrodki szkoleniowe zapewniające podstawowe i ustawiczne szkolenia dla wszystkich specjalistów zaangażowanych w wymiar sprawiedliwości dla dzieci oraz przez organizacje pracujące z dziećmi i młodzieżą i na ich rzecz. Im bardziej przejrzyste i otwarte będzie rozpowszechnianie Kwestionariusza, tym skuteczniejszy będzie on w zapewnieniu dzieciom dostępu do przyjaznego im wymiaru sprawiedliwości za każdym razem, gdy się z nim zetkną.

Zaangażowanie wszystkich interesariuszy. Stworzenie prawdziwie przyjaznego dzieciom wymiaru sprawiedliwości wymaga wspólnego wysiłku i współpracy międzysektorowej. Dlatego też zdecydowanie zaleca się, aby rządy państw członkowskich stosowały podejście oparte na prawach człowieka i ściśle współpracowały z innymi interesariuszami, w tym z pracownikami służby zdrowia, prawnikami, służbami socjalnymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, krajowymi instytucjami praw człowieka/praw dziecka, instytucjami akademickimi, a także z samymi dziećmi i ich rodzicami/opiekunami.

Zaangażowanie dzieci Wszystkim dzieciom, w tym dzieciom szczególnie narażonym na zagrożenia, takim jak dzieci niepełnosprawne (psychicznie lub fizycznie) lub należące do grup mniejszościowych, LGBTQI+ itp. należy zapewnić możliwość uczestnictwa w takiej ocenie. Uczestnictwo może obejmować konsultacje z dziećmi celem pozyskania ich opinii na temat doświadczeń w sytuacjach związanych z obszarem badanym określonym w danym wskaźniku. Dzieci mogą być również włączone w proces badawczy, zgodnie z zasadami opisanymi w Załączniku.

Szablon lub profil kraju. Podobnie jak Kwestionariusz Oceny Uczestnictwa Dziecka, Kwestionariusz Oceny CFJ zawiera szablon lub profil¹ kraju służący do przygotowania raportu oceny na podstawie określonych wskaźników. Szablon, uzupełniony o dane danego państwa (tzw. Profil) może być stosowany na późniejszym etapie do monitorowania i analizy postępów wdrażania uzgodnionych działań następczych i planów działania.

Przeglądy okresowe. Użycie Kwestionariusza Oceny CFJ do przeprowadzenia oceny ma na celu rozpoczęcie dyskusji na temat wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom w danym państwie członkowskim Rady Europy i zebranie informacji, które mogą zostać wykorzystane do ustalenia punktu odniesienia dla odpowiedniej polityki i praktyki. Można użyć całego Kwestionariusza lub tylko jego niektórych części: na przykład państwo członkowskie może zdecydować się na ocenę konkretnego aspektu procesu wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Dalsze oceny powinny być przeprowadzane okresowo w celu dokonania przeglądu osiągniętego postępu.

Istota CFJ. Kwestionariusz oceny CFJ zawiera wyjaśnienie i interpretację każdego wskaźnika oraz informacje dotyczące sposobu mierzenia postępu w dochodzeniu do wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Kwestionariusz zaprojektowano w taki sposób, by pomóc państwom członkowskim w przeprowadzeniu samooceny, identyfikacji niedociągnięć i sposobów ich rozwiązania tak by wymiar sprawiedliwości stał się przyjazny dziecku.

Wskaźniki. Uznano, że wskaźniki będą wymagały gromadzenia danych, które mogą nie być łatwo dostępne od razu. Częścią postępu, który należy osiągnąć, jest ustanowienie odpowiednich mechanizmów gromadzenia danych, tak aby te dane stały się dostępne. Wskaźniki mogą również wymagać dodatkowej analizy istniejących danych, w tym przeprowadzenia ankiet wśród dzieci. Dlatego też istotne jest zrozumienie, że postęp w wypełnieniu założeń wskaźników jest procesem realizowanym stopniowo.

Kwestionariusz oceny CFJ obejmuje **18 wskaźników** należących do **trzech odrębnych sekcji**, które określają kluczowe elementy wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom w zakresie prawa, mechanizmów i instytucji oraz w zakresie wszystkich etapów postępowania (przed jego rozpoczęciem, w trakcie jego trwania i po jego zakończeniu). **Nie mają one charakteru wyczerpującego**, ale mają na celu wskazanie kluczowych obszarów i najważniejszych elementów, które należy wziąć pod uwagę podczas monitorowania Wytycznych i oceny ich skutecznego wdrażania na szczeblu krajowym.

Definicje. Każdy wskaźnik jest opisany w krótkim akapicie określającym, jak należy go rozumieć i co obejmuje (tj. definicja). W przypadku niektórych wskaźników, na przykład wskaźnika nr 6 dotyczącego dzieci będących w konflikcie z prawem, w celu odpowiedniego omówienia pełnego zakresu wskaźnika można zastosować podpunkty.

Wskaźniki dzielą się na strukturalne, procesowe i wynikowe.

- ▶ *Wskaźniki strukturalne* wskazują na zaangażowanie w podejmowanie działań. Odnoszą się do istnienia instytucji i polityk zgodnych ze standardami Konwencji praw dziecka ONZ i Rady Europy oraz do realizacji prawa dzieci do wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom i dostępu do wymiaru sprawiedliwości.
- ▶ *Wskaźniki procesowe* odnoszą się do podejmowanych w wyniku zobowiązania wysiłków i kroków. Zazwyczaj koncentrują się na konkretnych działaniach, zasobach lub inicjatywach mających zapewnić przyjazny dzieciom wymiar sprawiedliwości i dostęp do niego.
- ▶ *Wskaźniki (wpływu) wynikowe* odnoszą się do wynikowej i mierzalnej zmiany w osiągnięciu wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom.

Źródła danych. W celu zebrania danych ilościowych należy ustanowić mechanizmy służące do ich gromadzenia. Dla poprawy jakości danych należy przeprowadzić badania jakościowe poprzez zaangażowanie kluczowych aktorów, jak dzieci, profesjonalści, władze, eksperci. W ramach każdego wskaźnika podano pewne potencjalne źródła danych, chociaż dostępność ich będzie się różnić w zależności od kraju. W przypadku niektórych wskaźników łatwiej będzie o dowody niż w przypadku innych. Na przykład powinno być stosunkowo łatwo ustalić, czy istnieje konkretne prawo lub polityka. Trudniej natomiast jest ocenić istnienie szkoleń kompetencyjnych w zakresie przyjaznego dzieciom wymiaru sprawiedliwości dla profesjonalistów lub czy postępowanie spełnia standardy takiego wymiaru sprawiedliwości. Ważne jest, aby uznać, że brak informacji stanowi sam w sobie informację. Gdy nie ma dostępnych danych, warto zgłosić ten brak, jako ustalenie, ponieważ może to prowadzić do sformułowania zaleceń, które należy wykonać, by rozwiązać kwestię braku danych. Ponadto w przypadku niektórych wskaźników konieczne będzie przeprowadzenie badań jakościowych w celu zebrania kompleksowej wiedzy na temat tego, czy wskaźnik został spełniony. Poprzez partnerstwo z kluczowymi

¹ Uwaga: Szablon / profil musi zostać rozbudowany zgodnie z późniejszymi wersjami Kwestionariusza Oceny CFJ.

interesariuszami z czasem powinno być możliwe zebranie odpowiednich informacji, na podstawie których można określić stopień, w jakim dany wskaźnik jest spełniony.

Podejście tematyczne. Jedną z kluczowych zalet Wytycznych w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom jest możliwość ich zastosowania we wszystkich gałęziach prawa. Zaleca się zatem gromadzenie, analizowanie i raportowanie danych w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej, karnej i administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją).

Kryteria oceny. Każdemu wskaźnikowi towarzyszą sugerowane kryteria oceny. Należy podkreślić, że ocena państw korzystających z Kwestionariusza Oceny CFJ pomaga w ustaleniu punktu odniesienia i w mierzeniu postępów w wypełnianiu zobowiązań wobec dzieci będących w konflikcie z prawem. Nie jest to mechanizm służący do porównywania ani oceniania państw członkowskich. Otwartość i rygorystyczność w odniesieniu do ustaleń jest niezbędna do osiągnięcia tego celu i umożliwienia zidentyfikowania obszarów wymagających większej uwagi. Ponadto kryteria oceny państw członkowskich mogą ulegać zmianom w miarę rozwoju i ewolucji praw dziecka.

Zapis analizy. Każdy wskaźnik wymaga rozważenia trzech punktów, by pomóc państwom członkowskim w analizie danych zebranych dla danego wskaźnika. Punkty te powinny znaleźć odzwierciedlenie w zapisie analizy:

- ▶ dostępne dane, zebrane przez państwo lub te, do których państwo się odwołuje (w tym na przykład te zgromadzone za pośrednictwem ankiet, na które odpowiadali sędziowie, prokuratorzy, adwokaci) służące ocenie wskaźnika;
- ▶ środki podjęte przez państwo w celu zebrania danych dotyczących doświadczeń dzieci odnoszących się do wskaźnika;
- ▶ informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci doświadczają wskaźnika w danym państwie, jeśli zasoby państwa na to pozwalają;
- ▶ ma to na celu zapewnienie państwom dodatkowych informacji na temat doświadczeń dzieci w zakresie danego wskaźnika, biorąc pod uwagę dostępne państwom dane.

Uwagi. Prosimy o wskazanie, czy proponowane wskaźniki zostały osiągnięte całkowicie, częściowo lub nie zostały osiągnięte. Uwagi powinny zawierać informacje o planowanych działaniach, nawet jeśli ich wdrażanie jeszcze się nie rozpoczęło. Ponadto państwa są proszone o wykorzystanie tej przestrzeni do opisanie wszelkich pozytywnych przykładów, które zidentyfikowały u siebie w odniesieniu do danego wskaźnika, a także wszelkich obszarów, które zidentyfikowały, jako wymagające poprawy.

Działania do podjęcia Państwa są proszone o wskazania w tym miejscu wszelkich działań, które podejmą po dokonaniu danej oceny w celu osiągnięcia większego postępu w odniesieniu do danego wskaźnika.

Stworzenie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom

A. Wymiar sprawiedliwości przyjazny wszystkim dzieciom mającym kontakt z systemem sprawiedliwości

Poniższe elementy odnoszą się do wszystkich dzieci mających kontakt z wymiarem sprawiedliwości, niezależnie od tego, czy są one ofiarami, świadkami czy stronami we wszelkiego rodzaju postępowaniach, w tym w sprawach karnych, cywilnych i administracyjnych, a także w sprawach migracyjnych.

1

Wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom jest zapisany w prawie krajowym

Definicja

Wytyczne CFJ opierają się na Konwencji o prawach dziecka, którą ratyfikowały wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej i Rady Europy, a także na innych konwencjach i zaleceniach Rady Europy oraz na instrumentach prawnych UE dotyczących wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Określają one, że wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom powinien być im dostępny, adekwatny do wieku, działać sprawnie, być dostosowany do potrzeb i praw dziecka oraz kierować się przede wszystkim ich dobrem. Ponadto zasady legalności i proporcjonalności wymagają, aby dzieciom zagwarantowano takie same prawa jak dorosłym, w tym domniemanie niewinności i prawo do sprawiedliwego procesu.

Państwa członkowskie powinny się zobowiązać do wdrożenia zasad systemu przyjaznego dzieciom w prawie krajowym i w politykach wymiaru sprawiedliwości oraz wymagać, aby był on stosowany zawsze, gdy istnieje prawdopodobieństwo kontaktu dzieci z organami i służbami zaangażowanymi w stosowanie prawa karnego, cywilnego lub administracyjnego, niezależnie od tego, czy dzieci będą (domniemanymi lub uznanymi) sprawcami, ofiarami, czy świadkami.

W tym celu państwa członkowskie powinny:

- ▶ jak najszybciej ratyfikować, jeżeli jeszcze tego nie zrobiły, Protokoły do Konwencji praw dziecka i stosowne konwencje Rady Europy dotyczące praw dziecka;
- ▶ dokonać przeglądu i aktualizacji prawa krajowego – w tym konstytucji, ustaw i orzecznictwa – oraz zapewnić, aby Konwencja prawa dziecka, odpowiednie instrumenty prawne Rady Europy i UE dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom oraz Wytyczne CFJ zostały w pełni uwzględnione w tych instrumentach i były przestrzegane w praktyce.

Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Konstytucja ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne w zakresie: – prawa karnego materialnego i procesowego, w szczególności w sprawach dzieci będących w konflikcie z prawem oraz będących ofiarami i świadkami przestępstw; – prawa cywilnego materialnego i procesowego, w szczególności w odniesieniu do dzieci będących ofiarami i świadkami przestępstw oraz w zakresie prawa rodzinnego (w szczególności dotyczącego opieki, praw dostępu, separacji rodzicielskiej i alimentów); – spraw administracyjnych, opiekuńczych i ochronnych (w tym dotyczących obywatelstwa, ochrony dzieci, procedur umieszczenia w placówkach, opieki, migracji, imienia i nazwiska, tożsamości i pochodzenie); – innych postępowań prawnych, w których dzieci mogą występować w roli sprawców, ofiar, świadków lub stron. ▶ Prawo UE i międzynarodowe, orzecznictwo międzynarodowe, krajowe, ETPCz i TSUE ▶ Przepisy wtórne ▶ Wiążące i niewiążące instrukcje administracyjne dla właściwych organów (takie jak instrukcje ministerialne, wytyczne, kodeksy postępowania itp., dla organów ścigania, prokuratury, personelu jednostek penitencjarnych itp.)
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Konwencja praw dziecka i odpowiednie instrumenty Rady Europy i UE² zostały ratyfikowane, ale nie zostały włączone do prawa krajowego; – Niektóre sekcje Konwencji praw dziecka dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom oraz odpowiednie instrumenty Rady Europy i UE zostały włączone do prawa krajowego; – Konwencja praw dziecka i odpowiednie instrumenty Rady Europy i UE są w pełni włączone do prawa krajowego i mają zastosowanie do wszystkich dzieci w jurysdykcji państwa, ale ich skuteczne wdrożenie pozostaje wyzwaniem; – Konwencja praw dziecka, wszystkie trzy Protokoły fakultatywne oraz odpowiednie instrumenty Rady Europy i UE są w pełni włączone do prawa krajowego i mają zastosowanie do wszystkich dzieci podlegających jurysdykcji państwa.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zebrane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

2. Zobacz zestawienie w Załączniku.

Uwagi	▶ Ocena całościowa: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym zaplanowane działania jeszcze nie rozpoczęte). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby wzmocnić postęp w zakresie tego wskaźnika.

KWESTIE

do rozważenia:

- ▶ uznanie różnych ról dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, w tym, ale nie wyłącznie, dzieci będących podejrzanymi i oskarżonymi, dzieci skazanych, będących ofiarami, świadkami i zainteresowanymi stronami;
- ▶ szersze prawa dla wszystkich dzieci niż te gwarantowane dorosłym w postępowaniach sądowych;
- ▶ prawo krajowe musi zapewniać kompleksową implementację Konwencji prawa dziecka i wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom dla wszystkich dzieci znajdujących się w jurysdykcji państwa, niezależnie od kwestii związanych z decentralizacją, federalizacją lub delegowaniem.

	2 Informacje i porady: każde dziecko otrzymuje informacje i porady w języku, który rozumie
Definicja	Dzieci mają prawo do informacji we wszystkich postępowaniach, w których biorą udział, w tym prawo do bezpłatnego tłumaczenia pisemnego i ustnego. Ponadto, aby umożliwić dzieciom skuteczne zrozumienie i uczestnictwo w postępowaniach, w których biorą udział, postępowania te są prowadzone w języku, który w pełni rozumieją. Wdrożono mechanizmy zapewniające, że dzieci na początku postępowania są informowane w sposób uwzględniający ich potrzeby o następujących kwestiach: przyczynie wszęcia postępowania, prawach dziecka w trakcie postępowania, procedurze, w tym o rolach poszczególnych stron zaangażowanych w postępowanie, a także o możliwych skutkach postępowania lub środkach zaradczych. Prawo krajowe lub polityki i procedury krajowe stanowią, że: ▶ Dziecko ma prawo do tłumaczenia istotnych dokumentów (np. oświadczenia o prawach, ważnych materiałów z akt sprawy stanowiących podstawę zatrzymania, wszelkich orzeczeń sądowych); ▶ Język używany na wszystkich etapach postępowania powinien być odpowiedni do wieku dziecka, stopnia jego rozwoju i dojrzałości, poziomu zrozumienia i potencjalnej podatności na zagrożenia; ▶ Profesjonaliści powinni zostać przeszkoleni w zakresie komunikacji i stosowania języka przyjaznego dzieciom; ▶ Dziecku musi bezpłatnie pomagać tłumacz, który może się z nim komunikować w języku, który dziecko rozumie. Ponadto tłumacz musi być przeszkolony w zakresie komunikacji z dziećmi.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2012)2 w sprawie uczestnictwa dzieci i młodych ludzi poniżej 18 roku życia
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Prawo lub polityki i procedury krajowe nie wymagają, aby informacje przedstawiane w trakcie postępowania prezentowane były w języku zrozumiałym dla dziecka; – Prawo lub polityki i procedury krajowe wymagają, aby w razie potrzeby zapewniono tłumacza. Jednak tłumacze nie są przeszkoleni ani nie specjalizują się w pracy z dziećmi i nie ma żadnych dodatkowych mechanizmów, które zapewniłyby, że dziecko rozumie postępowanie; – Prawo lub polityki i procedury krajowe wymagają, aby informacje były przekazywane dzieciom w języku, który rozumieją. Jednakże wymóg ten nie dotyczy wszystkich postępowań z udziałem dzieci ani wszystkich etapów postępowania; – Prawo lub polityki i procedury krajowe przewidują kompleksowe mechanizmy wymagające, aby dzieci były w stanie zrozumieć wszelkie aspekty wszystkich postępowań, w których uczestniczą. W tym mechanizmy zapewniające prawo do przyjaznego dziecku tłumacza, prawo do informacji w języku, który dziecko rozumie oraz szkolenie dla profesjonalistów, którzy komunikują się z dziećmi, w zakresie języka przyjaznego dzieciom.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie ukończone (w tym zaplanowane działania jeszcze nie rozpoczęte). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp do osiągnięcia założeń wskaźnika.

KWESTIE

do rozważenia:

- ▶ W odniesieniu do stosowania języka dostosowanego do komunikacji z dziećmi i dostępu do bezpłatnych tłumaczy szczególną uwagę należy zwrócić na grupy znajdujące się w sytuacjach, w których są szczególnie narażone, w tym dzieci niepełnosprawne, pochodzące z mniejszości etnicznych, dzieci uchodźców i migrantów oraz dzieci z grup mniejszościowych. Stosowanie języka dostosowanego do komunikacji z dziećmi obejmuje korzystanie z tłumaczy języka migowego oraz z pomocy ekspertów w dziedzinie komunikacji wspomagającej i alternatywnej.

3	Ochrona życia prywatnego i rodzinnego: przyjmuje się i wdraża przepisy chroniące tożsamość dziecka i ustanawiające zasady poufności
Definicja	Prawo dzieci do prywatności i poufności ich danych osobowych musi być chronione na każdym etapie postępowania. W celu spełnienia tego obowiązku państwa powinny: ▶ uchwalić przepisy zapewniające anonimowość i ochronę tożsamości, prywatności i danych osobowych dzieci uczestniczących w postępowaniach, a w szczególności wszelkich nagrań przesłuchań; ▶ ustanowić zasady i zapewnić szkolenia w zakresie poufności i ochrony danych dla profesjonalistów pracujących z dziećmi i na ich rzecz; ▶ umożliwić dzieciom, a zwłaszcza dzieciom będącym ofiarami, wyrażanie swoich opinii i składanie zeznań za pomocą środków audiowizualnych³; ▶ umożliwić wszystkim dzieciom, zwłaszcza tym, które weszły w konflikt z prawem, bycie wysłuchanymi i składanie zeznań za zamkniętymi drzwiami, a nie publicznie, tj. w obecności wyłącznie osób bezpośrednio zaangażowanych, pod warunkiem, że nie będą one utrudniać dzieciom składania zeznań⁴; ▶ zapobiegać ujawnianiu prywatnych informacji i danych osobowych dzieci biorących udział w postępowaniu; oraz ▶ ustanowić przepisy, które zagwarantują, że nawet gdy informacje i dane o dziecku są udostępniane profesjonalistom, to prawo dziecka do prywatności będzie nadal chronione.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Prawo UE ▶ Ogólne Rozporządzenie o Ochronie Danych Osobowych ▶ Dyrektywa w sprawie egzekwowania prawa ▶ Dyrektywa w sprawie seksualnego wykorzystywania dzieci ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Ogólne Rozporządzenie o Ochronie Danych Osobowych Unii Europejskiej ▶ Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości (Konwencja Budapesztańska) ▶ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska) ▶ Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych (Konwencja Lanzarote) ▶ Zalecenie CM/Rec(2018)7 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wytycznych dotyczących poszanowania, ochrony i realizacji praw dziecka w środowisku cyfrowym

3. Zobacz DYREKTYWĘ PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającą minimalne normy w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, artykuł 24.1.a): „w dochodzeniach karnych wszystkie przesłuchania dziecka będącego ofiarą mogą być rejestrowane w formie audiowizualnej, a takie zarejestrowane przesłuchania mogą być wykorzystywane jako dowód w postępowaniu karnym;”
4. Zobacz wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, ust. 9.

Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – W postępowaniach nie obowiązują żadne przepisy chroniące prawo dziecka do prywatności ani do ochrony danych; – Prawo krajowe przewiduje, że dzieci mogą składać zeznania lub być wysłuchane za pomocą środków audiowizualnych i przy drzwiach zamkniętych we wszystkich sprawach, które ich dotyczą. Nie ma jednak żadnych przepisów ani zasad regulujących poufność, udostępnianie danych lub relacjonowanie przez media spraw dotyczących dzieci; – Prawo krajowe przewiduje, że dzieci mogą składać zeznania lub być przesłuchiwane za pomocą środków audiowizualnych i przy drzwiach zamkniętych we wszystkich sprawach, które ich dotyczą oraz istnieją szczególne przepisy lub zasady dotyczące ochrony prywatności dzieci ustanowione dla mediów i profesjonalistów; – Prawo krajowe zawiera kompleksowe przepisy dotyczące ochrony prywatności dzieci w postępowaniach i poufności informacji dotyczących dzieci, które mają zastosowanie zawsze, gdy dzieci mają kontakt z systemem wymiaru sprawiedliwości.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całociowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

KWESTIE

do rozważenia:

- ▶ Obowiązek ochrony tożsamości dzieci nie kończy się, gdy dziecko osiągnie pełnoletność. Wytyczne stanowią, że kartoteki karne dzieci nie mogą być ujawniane poza systemem wymiaru sprawiedliwości, gdy dzieci osiągną pełnoletność. Wyjątki od tej zasady mogą istnieć w ograniczonych okolicznościach, w tym ze względów bezpieczeństwa publicznego i w przypadku możliwości zatrudnienia takiej osoby do pracy z dziećmi.

	4	Bezpieczeństwo i szkolenie: wszyscy profesjonaliści pracujący dla dzieci i z dziećmi podczas postępowań są odpowiednio sprawdzani i szkoleni
Definicja	Wszyscy profesjonaliści przechodzą stosowną weryfikację, otrzymują odpowiednie uprawnienia i przechodzą właściwe szkolenia by upewnić się, że mogą pracować z dziećmi i na ich rzecz, zwłaszcza z dziećmi znajdującymi się w trudnej sytuacji. Prawo krajowe, polityki i procedury zapewniają, że: ▶ wszyscy profesjonaliści pracujący w bezpośrednim kontakcie z dziećmi w trakcie postępowania są odpowiednio sprawdzani i upoważnieni do pracy z dziećmi; ▶ szkolenia kompetencyjne w zakresie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom są częścią programów szkoleniowych, którym poddawani są profesjonaliści, pracujący na rzecz dzieci i bezpośrednio z dziećmi zaangażowanymi w postępowania, przed rozpoczęciem pracy; ▶ profesjonaliści otrzymują niezbędne szkolenia interdyscyplinarne na temat praw i potrzeb dzieci w różnym wieku oraz odpowiednich dla nich procedur; ▶ profesjonaliści są szkoleni w zakresie komunikacji z dziećmi będącymi w każdym wieku i na każdym etapie rozwoju, a także z dziećmi znajdującymi się w sytuacjach o szczególnej podatności na zagrożenia; ▶ istnieje ciągłość w udzielaniu wsparcia dzieciom przez profesjonalistów w trakcie i po zakończeniu postępowania.	
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityki ▶ Prawo UE ▶ Akredytowane w kraju programy szkoleń zawodowych dla wszystkich określonych dyscyplin ▶ Administracja rządowa, uniwersytety i inne instytucje szkoleniowe ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe,	
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie ma żadnych szkoleń w zakresie procedur wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom lub są one w ograniczonym zakresie dostępne dla profesjonalistów pracujących dla dzieci i z dziećmi zaangażowanymi w postępowania. Weryfikacja nie jest spójna na szczeblu krajowym ani regularnie sprawdzana; – Istnieje wymóg przeprowadzenia szkoleń kompetencyjnych w zakresie procedur wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom dla profesjonalistów pracujących dla dzieci i z dziećmi w wyniku ich zaangażowania w postępowania. Krajowe sprawdzanie takich osób ma miejsce; – Istnieje wymóg przeprowadzenia szkoleń kompetencyjnych w zakresie procedur wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom dla profesjonalistów pracujących dla dzieci i z dziećmi, a osoby te są zobowiązane do ustawicznego szkolenia. Krajowe sprawdzanie takich osób ma miejsce; – Wszyscy profesjonaliści pracujący dla dzieci i z dziećmi muszą być specjalistami w zakresie pracy z dziećmi, co obejmuje wymóg ustawicznego szkolenia w zakresie procedur wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Weryfikacja odbywa się zgodnie z normami krajowymi i jest regularnie sprawdzana i aktualizowana.	

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

KWESTIE

Do rozważenia:

- ▶ Do profesjonalistów pracujących na rzecz dzieci lub z dziećmi w trakcie postępowań z udziałem dzieci zaliczają się (lista niewyczerpująca): prawnicy, przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, organów ścigania, pracownicy socjalni, władze centralne, pracownicy służby zdrowia, urzędnicy imigracyjni, tłumacze, mediatorzy, notariusze, komornicy, opiekunowie i pracownicy placówek opiekuńczych, funkcjonariusze więzienni, liderzy/pracownicy ds. dzieci i młodzieży oraz urzędnicy państwowi i urzędnicy publiczni.

	5 Prawo krajowe przewiduje alternatywy dla postępowania sądowego, administracyjnego i innych postępowań, jak skierowanie na drogę pozasądową i alternatywne sposoby rozwiązywania sporów
Definicja	Zaleca się rozwiązania alternatywne w miejsce udziału dzieci w postępowaniach sądowych. Dotyczy to dzieci, które są podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniach karnych, dzieci w postępowaniach administracyjnych (np. w kontekście migracji dzieci nie powinny być zatrzymywane, ale kierowane do wyspecjalizowanych instytucji) oraz dzieci w innych postępowaniach prawnych (w tym cywilnych). W przypadku dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, zobowiązuje się państwa do promowania rozwiązań pozwalających na uniknięcie odpowiedzialności karnej, , gdy jest to możliwe ⁵ W praktyce są to środki należące do dwóch kategorii: Środki polegające na kierowaniu spraw dzieci poza system sądowy w dowolnym momencie przed lub w trakcie właściwego postępowania (diversion); Środki w ramach postępowania sądowego. Stosując środki w obu kategoriach, należy zachować najwyższą ostrożność, aby zapewnić pełne poszanowanie i ochronę praw człowieka oraz gwarancji proceduralnych dziecka.⁶ Przekierowanie (Diversion) polega na skierowaniu sprawy poza formalny system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, zwykle do mediacji lub programów, czy działań sprawiedliwości naprawczej.⁷ Ponadto należy zapewnić różnorodne rozwiązania, takie jak: nakazy dotyczące opieki, wskazówek i nadzoru, doradztwo, nadzór kuratorski, opieka zastępcza, programy edukacyjne i szkolenia zawodowe oraz inne alternatywy dla opieki instytucjonalnej, aby zapewnić, że dzieci będą traktowane w sposób odpowiedni do zachowania ich dobrostanu i proporcjonalny zarówno do okoliczności, jak i wagi popełnionego czynu. Należy również propagować alternatywne metody rozwiązywania sporów we wszystkich postępowaniach z udziałem dzieci, o ile służą one dobru dziecka. UWAGA: Należy zwrócić należytą uwagę na środki mające na celu uniknięcie postępowania sądowego oraz na alternatywy dla mechanizmów sądowych/aresztu tymczasowego zarówno przed rozpoczęciem postępowania, jak i w jego trakcie (zobacz Część III/B/1 i 2).
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe prawo i procedura ▶ Orzecznictwo krajowe, ETPCz i TSUE ▶ Zalecenie CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich zasad dotyczących nieletnich przestępców podlegających sankcjom lub środkom ▶ Prawo UE (w tym DIR 2016/800, rozporządzenie Bruksela IIb) ▶ Prawo dotyczące mediacji ▶ Konwencja praw dziecka ONZ ▶ Zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące minimalnych standardów wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe.

5. Konwencja praw dziecka, Artykuł 40(3)(b)

6. Komitet Praw Dziecka, Komentarz Ogólny Nr 24, uwaga powyżej 16 w ustępie 22.

7. Idem w ustępach 15-17.

Kryteria oceny	► Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – prawo nie przewiduje alternatyw dla postępowań sądowych, administracyjnych lub innych; – prawo przewiduje pewne alternatywy dla postępowań sądowych, administracyjnych lub innych, ale są one bardzo ograniczone i stosowane wyłącznie w drobnych sprawach, które podlegałyby umorzeniu; – prawo przewiduje alternatywy dla postępowań sądowych, administracyjnych lub innych, które mają zastosowanie w szerokim zakresie sytuacji dotyczących dzieci, jednak dzieci nie mają wiele do powiedzenia w tych sprawach i nie są w stanie podejmować żadnych skutecznych osobistych wyborów; – prawo przewiduje alternatywy dla postępowań sądowych, administracyjnych lub innych, respektujące zasadę dobra dziecka i mające zastosowanie w szerokim zakresie do sytuacji dotyczących dzieci, a dzieci mogą dokonywać wyborów przy wsparciu prawnika i/lub porady prawnej.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	► Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ► Przykłady dobrych praktyk: ► Kwestie, którymi należy się zająć: ► Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	► Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

B. Wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom będącym w konflikcie z prawem

Dzieci będące w konflikcie z prawem nie stanowią większości wśród dzieci mających kontakt z wymiarem sprawiedliwości. Jednak dla tych, które znajdują się w takiej sytuacji, stawka jest szczególnie wysoka, ponieważ potencjalnie grożą im poważne konsekwencje dla ich praw podstawowych, takie jak utrata wolności. Zgodnie z Wytycznymi Rady Europy, przyjazny dzieciom wymiar sprawiedliwości musi zatem zawierać konkretne przepisy, aby uwzględnić potrzeby tej konkretnej grupy dzieci.

6	Prawo krajowe przewiduje szczególne przepisy dla dzieci będących w konflikcie z prawem
6a	Prawo krajowe ustanawia standardy wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, w tym minimalny wiek odpowiedzialności karnej (MACR) we wszystkich sprawach, spełniający standardy europejskie i międzynarodowe
Definicja	MACR to minimalny wiek, poniżej którego prawo uznaje, że dzieci nie mają zdolności do naruszania prawa karnego.⁸ Zgodnie z Konwencją praw dziecka państwa powinny ustalić minimalny próg kwalifikowalności, poniżej którego dzieci będą uznawane za niezdolne do naruszenia prawa karnego.⁹ (i) System prawny państwa gwarantuje, że dzieci, które dopuszczają się przestępstwa będąc w wieku poniżej określonego MACR, nie mogą zostać formalnie oskarżone ani pociągnięte do odpowiedzialności w postępowaniu karnym Dzieciom w wieku poniżej MACR należy zapewnić pomoc i zgodne z ich potrzebami usługi odpowiednich organów. Dzieci w wieku poniżej MACR nie powinny być postrzegane, jako dzieci, które popełniły przestępstwa. Wczesna interwencja w przypadku dzieci, będących w wieku nie przekraczającym MACR, wymaga przyjaznych dziecku i zintegrowanych, wielodyscyplinarnych reakcji na pierwsze oznaki zachowania, które byłoby uznane za przestępstwo, gdyby dziecko było w wieku przekraczającym MACR. Należy opracować programy interwencji oparte na dowodach, które odzwierciedlają nie tylko wielorakie psychospołeczne przyczyny takiego zachowania, ale także czynniki ochronne, które mogą wzmacniać odporność. Interwencje muszą być poprzedzone kompleksową i interdyscyplinarną oceną potrzeb dziecka. Jako absolutny priorytet, dzieci powinny być wspierane w swoich rodzinach i społecznościach. W wyjątkowych przypadkach, które wymagają umieszczenia ich poza domem, taka alternatywna opieka powinna odbywać się w środowisku rodzinnym. Jednak w niektórych przypadkach odpowiednim rozwiązaniem może być umieszczenie dziecka w placówce aby zapewnić niezbędny zakres profesjonalnych usług. Powinno być ono jednak stosowane tylko jako środek ostateczny, na najkrótszy właściwy okres czasu i powinno podlegać kontroli sądowej. Systemowe podejście do prewencji obejmuje również zamykanie dróg do systemu wymiaru sprawiedliwości w stosunku do dzieci poprzez dekryminalizację drobnych przestępstw, takich jak wagary, ucieczki, żebranie lub wtargnięcie na cudzy teren, które są często wynikiem ubóstwa, bezdomności lub przemocy w rodzinie. Zgodnie z Konwencją praw dziecka państwa powinny ustalić minimalny próg kwalifikowalności MACR, poniżej którego dzieci będą uznawane za niezdolne do naruszenia prawa karnego.¹⁰ MACR poniżej 14 roku życia nie jest uznawany międzynarodowo. Konwencja praw dziecka zaleca państwom-stronom, by uznawać 14 rok życia, jako absolutny minimalny wiek dopuszczający odpowiedzialność karną.¹¹ Co więcej, po ustaleniu MACR nie powinny mieć zastosowania żadne wyjątki, nawet w przypadku popełnienia poważnych przestępstw.¹²

8. Komentarz Ogólny do Konwencji praw dziecka nr 24, uwaga powyżej 16 w ustępach 6 i 30.

9. Idem w ustępie 40(3)(a).

10. Idem w ustępie 40(3)(a).

11. Idem w ustępie 33.

12. Idem w ustępie 35.

Definicja	Jeśli nie można w wiarygodny sposób określić wieku dziecka, należy stosować zasadę domniemania wieku na korzyść dziecka. Dziecko, które nie ma aktu urodzenia, powinno otrzymać go niezwłocznie i bezpłatnie od państwa, gdy tylko trzeba będzie udowodnić jego wiek. Państwa powinny również akceptować inne dokumenty i dowody (w tym zeznania nauczycieli i przywódców religijnych) w celu ustalenia wieku dziecka, które nie może przedstawić aktu urodzenia. Dokumenty powinny być uważane za autentyczne, chyba że istnieje dowód przeciwny.¹³ (ii) System prawny państwa powinien gwarantować, by dziecko, które popełni przestępstwo: – będąc w wieku poniżej MACR, nie mogło być formalnie podejrzane, ani pociągnięte do odpowiedzialności karnej (tj. nie może się przeciwko niemu toczyć postępowania karne). Dzieciom w wieku poniżej MACR właściwe organy zapewniają pomoc i usługi odpowiadające ich potrzebom; – będąc w wieku pomiędzy MACR a pełnoletnością, bez wyjątku, korzystało ze specjalistycznego systemu wymiaru sprawiedliwości dla dzieci.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	► Konstytucja krajowa ► Krajowe prawo i procedury ► Orzecznictwo krajowe, ETPCz oraz TSUE ► Prawo Unii Europejskiej (np. dyrektywa 2016/800) ► Zalecenie CM/Rec (2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich zasad dotyczących nieletnich przestępców podlegających sankcjom lub środkom ► Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ► Wzorcowe reguły minimum Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich
Kryteria oceny	► Państwa mogą mierzyć postęp w zakresie realizacji podpunktu (i) wskaźnika przy użyciu następujących kryteriów oceny: – Dzieci w wieku poniżej MACR podlegają systemowi przypominającemu system sądowiczy/karny, w którym są traktowane tak, jakby były odpowiedzialne za swoje czyny; – Istnieje w pewnym stopniu system oparty na podejściu psychospołecznym, ale dzieci nadal będą karane za przestępstwa, których mogły się dopuścić; – Istnieje system oparty na podejściu psychospołecznym, który daje absolutny priorytet wspieraniu dzieci w ich rodzinie i respektowaniu ich praw, w tym prawa do kwestionowania decyzji podjętych w celu ich edukacji/ochrony. Jednak brakuje mu systemowego podejścia do uniemożliwienia dostępu dzieci do wymiaru sprawiedliwości, a dzieci mogą być karane za przestępstwa statusowe; – Istnieje system oparty na podejściu psychospołecznym, który daje absolutny priorytet wspieraniu dzieci w ich rodzinie i respektowaniu ich praw, w tym prawa do kwestionowania decyzji podjętych w celu ich edukacji/ochrony. Przewiduje on systemowe podejście do uniemożliwienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci i koncentruje się na dekriminalizacji drobnych przestępstw, w tym przestępstw statusowych. ► Państwa mogą mierzyć postęp w zakresie realizacji podpunktu (ii) wskaźnika przy użyciu następujących kryteriów oceny: – Prawo nie przewiduje MACR; – Prawo przewiduje MACR, ale istnieją wyjątki, które pozwalają na ściganie dzieci będących w wieku poniżej MACR; – Prawo przewiduje MACR bez wyjątków, ale MACR został ustalony poniżej 14 roku życia; – Prawo przewiduje MACR bez wyjątków i MACR to 14 rok życia lub więcej.

13. Idem w ustępie 44.

	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w zakresie realizacji podpunktu (iii) wskaźnika przy użyciu następujących kryteriów oceny: – MACR został ustalony poniżej 14 roku życia dla wszystkich przypadków. Postępowania karne przeciwko dzieciom będącym w wieku powyżej MACR mają przeważnie charakter karny i podlegają głównie tym samym zasadom, co postępowania przeciwko osobom dorosłym. Dzieci w wieku poniżej MACR podlegają również systemowi przypominającemu system sądowy/karny, przyjmujący podejście karne i zawierający niewiele cech przyjaznych dzieciom lub wcale; – MACR został ustalony poniżej 14 roku życia w niektórych przypadkach. W przypadku dzieci w wieku powyżej MACR postępowania mają głównie charakter karny i podlegają tym samym zasadom, co postępowania przeciwko osobom dorosłym pod wieloma względami, chociaż wprowadzono pewne cechy dostosowane do dzieci. W przypadku dzieci w wieku poniżej MACR system wymiaru sprawiedliwości opiera się w pewnym stopniu na podejściu psychospołecznym, ale zachowuje głównie perspektywę karną; – MACR został ustalony na 14 lat lub więcej. W przypadku dzieci w wieku powyżej MACR postępowania mają nadal charakter karny, ale sprawiedliwość naprawcza i perspektywa ochrony dzieci/edukacji zostały włączone do głównego nurtu, a dzieci korzystają głównie z solidnych, przyjaznych dzieciom cech wymiaru sprawiedliwości. W przypadku dzieci w wieku poniżej MACR system wymiaru sprawiedliwości opiera się na podejściu psychospołecznym, nadając priorytet wspieraniu dzieci w ich rodzinie i respektując ich prawa, w tym prawo do kwestionowania decyzji podjętych w celu ich edukacji/ochrony. Jednak nie ma systemowego podejścia do zapobiegania wejściu do systemu wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, a dzieci mogą być karane za przestępstwa statusowe; – MACR został ustalony na 14 lat lub więcej. W przypadku dzieci w wieku powyżej MACR postępowania charakteryzują się przede wszystkim sprawiedliwością naprawczą i perspektywą ochrony dzieci/edukacji, a dzieci zawsze korzystają z solidnych cech wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecka. W przypadku dzieci w wieku poniżej MACR system sprawiedliwości opiera się na podejściu psychospołecznym, dając absolutny priorytet wspieraniu dzieci w ich rodzinie i respektując ich prawa, w tym prawo do kwestionowania decyzji podjętych w celu ich edukacji/ochrony. Istnieje systemowe podejście w celu zapobieżenia dostępowi do systemu wymiaru sprawiedliwości i kładzie się nacisk na dekryminalizację drobnych przestępstw, w tym przestępstw statusowych.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika..

KWESTIE

do rozważenia:

- ▶ **Wczesna interwencja** w przypadku dzieci w wieku poniżej MACR, wymaga przyjaznych dzieciom i zintegrowanych, wielodyscyplinarnych reakcji na pierwsze oznaki zachowania, które byłoby uznane za przestępstwo, gdyby dziecko było w wieku powyżej MACR..
- ▶ **Systemowe podejście do zapobiegania** obejmuje również zamykanie dróg do systemu wymiaru sprawiedliwości dla dzieci poprzez **dekryminalizację drobnych przestępstw**, takich jak wagary, ucieczki, żebranie lub wtargnięcie na cudzy teren, które często są wynikiem ubóstwa, bezdomności lub przemocy w rodzinie.
- ▶ Dzieci będące ofiarami wykorzystywania seksualnego i nastolatki, które angażują się w dobrowolne akty seksualne ze sobą, są czasami również kryminalizowane. Państwa powinny usunąć te czyny, znane również jako **przestępstwa statusowe**, ze swoich przepisów.
- ▶ Systemy wymiaru sprawiedliwości dla dzieci powinny również zapewniać ochronę dzieciom, które w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyły 18. roku życia, ale które **ukończą 18 lat** w trakcie postępowania lub wykonywania wyroku.

	6b	Prawo krajowe, polityka, zasady oraz wytyczne dla organów ścigania w zakresie stosowania siły i środków przymusu wobec dzieci w celu uniknięcia niezgodnego z prawem lub nieproporcjonalnego użycia siły
Definicja	Policja powinna szanować prawa osobiste i godność wszystkich dzieci oraz brać pod uwagę ich bezbronność, tj. brać pod uwagę ich wiek i dojrzałość oraz wszelkie szczególne potrzeby, w tym wynikające z niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej lub trudności w komunikacji. Powinny istnieć jasne zasady unikania siły, przymusu lub przemocy w wykonywaniu decyzji, na przykład ustaleń dotyczących odwiedzin, aby uniknąć dalszej traumatyzacji.	
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe zasady i protokoły w sprawie praw dziecka ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Prawo UE (np. dyrektywa 2016/800, dyrektywa w sprawie praw ofiar), prawo migracyjne ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Wzorcowe reguły minimum Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich („Reguły Pekińskie”)	
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie ma żadnych praw, zasad ani przepisów dotyczących stosowania siły i środków przymusu wobec dzieci; – Istnieją pewne wytyczne, zasady lub przepisy dotyczące stosowania siły i środków przymusu bezpośredniego wobec dzieci, ale odpowiednie przepisy nie są stosowane prawidłowo lub nie przewidują rozróżnienia na dzieci i osoby dorosłe; – Istnieją zasady, wytyczne lub przepisy dotyczące stosowania siły i środków przymusu wobec dzieci, które są zazwyczaj stosowane przez większość organów ścigania, które odpowiednio dostosowują te przepisy do dzieci; – Prawo krajowe, polityki i przepisy zawierają wytyczne dotyczące stosowania siły i środków przymusu wobec dzieci, które są zazwyczaj stosowane przez większość organów ścigania, istnieją TEŻ niezależne i przyjazne dzieciom mechanizmy monitorowania/nadzoru oraz mechanizm skargowy.	
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).	

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	6c	Prawo krajowe i krajowy system prawny przewiduje i reguluje wszystkie formy pozbawienia wolności dzieci
Definicja	Pozbawienie wolności lub ograniczenie możliwości poruszania się może mieć miejsce w wielu sytuacjach przed postępowaniem, w jego trakcie oraz po jego zakończeniu: ▶ areszt / areszt policyjny; ▶ areszty lub placówki tymczasowego aresztowania i ich odpowiedniki przeznaczone specjalnie dla dzieci; ▶ dzieci przetrzymywane w areszcie lub zatrzymane z powodów związanych z imigracją; ▶ dzieci przetrzymywane w areszcie lub zatrzymane za udział w konflikcie zbrojnym; ▶ nakazy dotyczące godziny policyjnej lub inne ograniczenia dotyczące przemieszczania się przed rozpoczęciem postępowania; ▶ dzieci umieszczone w placówkach przez rodziców lub opiekunów prawnych i którym nie zezwolono na ich opuszczenie z własnej woli, mimo że nie przebywają tam na mocy nakazu organu władzy publicznej. Istnieją krajowe przepisy i środki mające na celu zapewnienie, że: ▶ pozbawienie wolności dzieci w każdym kontekście jest środkiem ostatecznym i obowiązuje przez najkrótszy możliwy okres czasu; ▶ nie dopuszcza się do zatrzymywania dzieci w kontekście imigracji; ▶ prawa dzieci pozbawionych wolności są odpowiednio chronione; ▶ prawa dziecka są przestrzegane w każdym okresie pozbawienia go wolności. Aby zapewnić wdrożenie wymaganych praw i gwarancji proceduralnych dotyczących pozbawienia wolności dzieci, prawo krajowe powinno nakazywać, aby: ▶ pozbawienie dzieci wolności było wyjątkiem, a nie ogólną regułą; ▶ istniały określone środki niepolegające na pozbawieniu wolności oraz inne alternatywy dla aresztowania, zatrzymania, uwięzienia lub jakiegokolwiek innej formy umieszczenia w zakładzie instytucjonalnym, które są stosowane zamiast pozbawienia wolności; ▶ tymczasowe aresztowanie było dozwolone wyłącznie w określonych okolicznościach, zgodnych ze standardami ustanowionymi w Konwencji praw dziecka i EKPCz oraz w prawie UE; ▶ dzieci mają prawo kwestionować legalność pozbawienia wolności (pierwotnego i dalszego) i/lub prawo do okresowego przeglądu zasadności ich umieszczenia w placówce, zgodnie z zasadami i procedurami prawa międzynarodowego i krajowego (zob. Artykuł 37 lit. d) Konwencji praw dziecka, Artykuł 25 Konwencji praw dziecka i Artykuł 5 EKPCz).	

	W związku z tym państwa członkowskie powinny zapewnić, aby w przypadku pozbawienia dzieci wolności ich prawo krajowe przewidywało (niewyczerpujący wykaz), że: ▶ dzieci będą przetrzymywane oddzielnie od osób dorosłych, chyba że w wyjątkowych sytuacjach okaże się, że leży to w najlepszym interesie dziecka; ▶ że chłopcy będą przetrzymywani oddzielnie od dziewcząt, chyba że wykazano, że leży to w najlepszym interesie dziecka; ▶ zapewnia się stały i znaczący kontakt z rodziną i przyjaciółmi każdemu dziecku pozbawionemu wolności; ▶ zapewnia się bezpieczne i odpowiednie do potrzeb dzieci warunki; ▶ zapewnia się dostęp do kaucji każdemu dziecku przetrzymywanemu w areszcie; ▶ niezależny krajowy mechanizm prewencji zgodnie z zasadami ustalonymi przez Protokół fakultatywny do Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zakazu stosowania tortur (OPCAT); oraz ▶ istnieje skuteczny mechanizm skargowy oraz informowanie dzieci o jego istnieniu i dostęp do niego.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe zasady i procedury służące ochronie praw dziecka ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Prawo UE (np. dyrektywa 2016/800) ▶ Acquis migracyjny UE ▶ Wzorcowe reguły minimum Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich („Reguły Pekińskie”)
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – W prawie nie ma przepisów zapobiegających pozbawieniu wolności lub ograniczeniu swobody przemieszczania się dzieci przed rozpoczęciem postępowania, nie ma też gwarancji chroniących prawa dzieci zatrzymanych, w tym w sprawach imigracyjnych; – Istnieją pewne przepisy prawne zapobiegające pozbawieniu wolności lub ograniczeniu swobody przemieszczania się dzieci przed postępowaniem, w tym w sprawach imigracyjnych. Mogą one obejmować ograniczenie możliwości organów ścigania do aresztowania i pozbawienia dzieci wolności lub ograniczenie długości zatrzymania na posterunkach policji. Jednak środki te nie są regularnie stosowane; istnieje pewna sporadyczna kontrola nad zatrzymaniem dzieci w areszcie policyjnym i istnieją pewne zabezpieczenia chroniące prawa dzieci pozbawionych wolności, w tym wymagane rozdzielanie dziewcząt i chłopców; – Istnieją przepisy prawne zapobiegające pozbawieniu wolności lub ograniczeniu swobody przemieszczania się dzieci przed postępowaniem, w tym w sprawach imigracyjnych. Obejmują one ograniczenie możliwości organów ścigania do aresztowania i pozbawienia wolności dzieci oraz ograniczenie długości zatrzymania na posterunkach policji. Środki te są regularnie stosowane, ale areszt tymczasowy jest nadal preferowaną praktyką. Ponadto istnieje niezależna kontrola zatrzymania dzieci przed postępowaniem, a zabezpieczenia mają chronić większość praw dzieci pozbawionych wolności. Istnieje również mechanizm skargowy przeznaczony dla dzieci, które zostały pozbawione wolności lub których swoboda przemieszczania się została ograniczona.

Kryteria oceny	– Istnieją bardzo rygorystyczne przepisy prawne zapobiegające pozbawieniu wolności lub ograniczeniu swobody przemieszczania się dzieci przed postępowaniem, w tym w sprawach imigracyjnych. Dzieci rzadko są pozbawiane wolności, poza wyjątkowymi przypadkami, w których wykazano, że pozbawienie wolności jest środkiem ostatecznym i trwa możliwie najkrócej. Istnieje niezależna kontrola zatrzymania dzieci przed postępowaniem, a zabezpieczenia chronią prawa dzieci, które zostały pozbawione wolności lub którym ograniczono swobodę przemieszczania się. Istnieje również mechanizm skargowy dla dzieci, które zostały pozbawione wolności lub którym ograniczono swobodę przemieszczania się.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją).
	► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
uwagi	► Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ► Przykłady dobrych praktyk: ► Kwestie, którymi należy się zająć: ► Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	► Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji tego wskaźnika.

Ustanowienie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom: kluczowe instytucje i mechanizmy

	1	Istnienie i funkcjonowanie wyspecjalizowanych jednostek organów ścigania, w szczególności przeszkolonych funkcjonariuszy oraz gwarancji
Definicja	Organy ścigania powinny mieć w swoich strukturach specjalne jednostki składające się z funkcjonariuszy i osób specjalnie przeszkolonych do radzenia sobie z sytuacjami z udziałem dzieci (domniemani lub skazani sprawcy, ofiary, świadkowie, skarżący). Tworzenie wyspecjalizowanych jednostek organów ścigania, najlepiej o charakterze interdyscyplinarnym, to skuteczny sposób na zagwarantowanie wrażliwego na potrzeby dzieci traktowania ofiar i świadków będących dziećmi oraz zapobieganie wtórnej wiktymizacji. W praktyce – w zależności od warunków krajowych – wyspecjalizowane jednostki i usługi mogą być przeznaczone albo jedynie dla dzieci będących ofiarami i świadkami, albo dla wszystkich dzieci mających kontakt z wymiarem sprawiedliwości, tj. dzieci będących ofiarami, świadkami, a także domniemanymi nieletnimi przestępcami lub uznanymi za takich. Istnieją gwarancje dla dzieci będących ofiarami i świadkami przestępstw, zapobiegające wtórnej wiktymizacji, w tym środki zapobiegające powtarzaniu przesłuchań. Istnieją mechanizmy zapewniające dzieciom mającym kontakt z organami ścigania informowanie o ich prawach w sposób przyjazny dzieciom. Istnieją zabezpieczenia mające na celu zapewnienie, że dzieci mające kontakt z organami ścigania będą mogły spotkać się z rodzicami lub opiekunami prawnymi oraz będą miały dostęp do pomocy prawnej, porad prawnych, wsparcia i reprezentacji.	
Źródła danych (tylko orientacyjne)	► Krajowe zasady i protokoły w sprawie praw dziecka ► Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ► Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ► Prawo UE ► Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ► Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej ► Dyrektywa w sprawie gwarancji proceduralnych ► Dyrektywa w sprawie praw ofiar ► Wzorcowe reguły minimum Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich („Reguły Pekińskie”).	

Kryteria oceny	► Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie ma wyspecjalizowanych jednostek zajmujących się sytuacją dzieci, czy to będących w konflikcie z prawem, czy też będących ofiarami lub świadkami; – Istnieją jednostki zajmujące się dziećmi będącymi w konflikcie z prawem lub dziećmi – ofiarami, czy świadkami, ale tylko w niektórych częściach kraju/miastach i nie są one wyspecjalizowane. Nie ma żadnych gwarancji zapobiegających wtórnej wiktyimizacji lub ponownemu przesłuchiowaniu dzieci mających kontakt z wymiarem sprawiedliwości; – W większości miast istnieją wyspecjalizowane jednostki zajmujące się sytuacją dzieci, niezależnie od tego, czy są one w konflikcie z prawem, czy też są ofiarami, czy świadkami, po specjalistycznym szkoleniu w zakresie praw dziecka; – Istnieją wyspecjalizowane jednostki zajmujące się sytuacją dzieci będących w konflikcie z prawem, będących ofiarami lub świadkami, w całym kraju i we wszystkich miastach, które otrzymują regularne szkolenia z zakresu praw dziecka. Istnieją kompleksowe gwarancje zapobiegające wtórnej wiktyimizacji lub ponownemu przesłuchiowaniu dzieci mających kontakt z wymiarem sprawiedliwości.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	► Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ► Przykłady dobrych praktyk: ► Kwestie, którymi należy się zająć: ► Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

KWESTIE

Do rozważenia:

- Organy ścigania powinny szanować prawa osobiste i godność wszystkich dzieci oraz brać pod uwagę ich bezbronność, tj. ich wiek i poziom dojrzałości oraz wszelkie szczególne potrzeby osób z możliwą niepełnosprawnością fizyczną lub psychiczną albo z trudnościami w komunikacji.

2	Utworzenie i korzystanie ze specjalnych sądów do spraw dzieci oraz specjalnie przeszkolonych sędziów i urzędników sądowych
Definicja	Niezbędnym minimum są specjalne sądy (lub odrębne izby sądów powszechnych) dla dzieci będących w konflikcie z prawem. Należy powołać specjalne sądy (lub odrębne izby sądów powszechnych) do rozpatrywania wszystkich spraw, które dotyczą praw dziecka, z natury rzeczy (jak ochrona dziecka, czy sprawy rodzinne) lub są innymi regularnymi postępowaniami (jak imigracyjne i azylowe, dotyczące świadczeń dla osób niepełnosprawnych, zdrowia psychicznego dzieci, czy specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci). W przypadku gdy nie utworzono jeszcze wyspecjalizowanych sądów, wszyscy sędziowie i urzędnicy sądowi, zanim zostaną im przydzielone sprawy dotyczące dzieci, powinni przejść odpowiednie szkolenie w zakresie prawa dotyczącego dzieci, w tym wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, ochrony dzieci, publicznego i prywatnego prawa rodzinnego oraz spraw imigracyjnych i azylowych.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Struktura systemu sądowego, w tym sądów wyspecjalizowanych ▶ Krajowe regulacje w zakresie szkolenia sędziów ▶ Prawo i polityki UE (np. strategia szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości, rozporządzenie Bruksela IIb, prawo UE nakazujące szkolenia: np. dyrektywa w sprawie praw ofiar, dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, CSA, dyrektywa 2016/800 w sprawie gwarancji proceduralnych, dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar) ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Sprawozdania krajowych samorządów adwokackich w sprawie zapewnienia zaspokojenia potrzeb dzieci ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Rezolucje, zalecenia i wytyczne Rady Europy
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie istnieje żaden wyspecjalizowany sąd ds. dzieci. Sędziowie, którzy rozpatrują inne sprawy dotyczące dzieci, nie muszą przechodzić żadnego specjalnego szkolenia; – Wyspecjalizowane sądy (lub izby sądowe) są przeznaczone wyłącznie dla dzieci będących „w konflikcie z prawem”. Urzędnicy i sądy są specjalnie przeszkoleni w zakresie prawa dotyczącego dzieci i technik przyjaznych dzieciom; – Wyspecjalizowane sądy (lub izby sądowe) są przeznaczone dla dzieci będących w konflikcie z prawem i występujących w postępowaniach z zakresu prawa rodzinnego, w których dzieci mogą zostać odebrane przez państwo swoim rodzinom lub ich kontakt z rodzinami jest ograniczony. Urzędnicy i sądy są specjalnie przeszkoleni w zakresie prawa dotyczącego dzieci i technik przyjaznych dzieciom; – Wyspecjalizowane sądy (lub izby sądowe) są przewidziane we wszystkich postępowaniach i we wszystkich sytuacjach (dzieci, jako domniemani lub uznani sprawcy, ofiary, świadkowie, strony), w których dzieci (i) są konfrontowane z autorytetem państwa, np. w odniesieniu do spraw z zakresu imigracji i azylu, świadczeń dla dzieci niepełnosprawnych, zdrowia psychicznego dzieci lub specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci lub (ii) są dotknięte postępowaniami z zakresu prawa rodzinnego. Urzędnicy i sądy są specjalnie przeszkoleni w zakresie prawa dotyczącego dzieci i technik przyjaznych dzieciom; – Oprócz powyższego wprowadzono zasady, procedury i personel zapewniający uzyskiwanie opinii dzieci i uwzględnianie ich w procedurach przeglądowych.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	3 Istnieją mechanizmy uczestnictwa dzieci oraz przestrzeń umożliwiającą dzieciom korzystanie z ich prawa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości
	Prawo dzieci do skutecznego i znaczącego uczestnictwa jest kluczowe dla przyjaznego dzieciom wymiaru sprawiedliwości i dostępu dzieci do wymiaru sprawiedliwości. Wszystkie etapy postępowania powinny spełniać standardy przyjazne dzieciom, w tym sposób traktowania dzieci oraz dostosowany do potrzeb dzieci wygląd pokoi przesłuchań i sal sądowych. Normy te powinny mieć zastosowanie do wszystkich postępowań z udziałem dzieci, w tym do: ▶ postępowań karnych, niezależnie od tego, czy dzieci są w nie zaangażowane jako (domniemani lub uznani) sprawcy przestępstwa, ofiary lub świadkowie przestępstwa; ▶ postępowań z zakresu prawa rodzinnego; ▶ postępowań opiekuńczo-ochronnych; ▶ postępowań imigracyjnych; ▶ innych postępowań cywilnych lub administracyjnych oraz ▶ wszelkich innych postępowań, w tym tych dozwolonych przez prawo, ale niemających charakteru sądowego.
	3a Zagwarantowanie prawa dzieciom do dostępu do wymiaru sprawiedliwości i do informacji
Definicja	Wdrożono mechanizmy zapewniające, że na początku postępowania dzieci zostaną poinformowane w sposób uwzględniający ich potrzeby: o przyczynie postępowania, prawach przysługujących im w trakcie postępowania, procedurze postępowania, w tym o roli poszczególnych stron zaangażowanych w postępowanie, a także o możliwych wynikach lub środkach zaradczych. Dzieci powinny mieć dostęp do sądów i do procesu sądowego. Przeszkody w tym dostępie, takie jak koszty postępowania lub brak pomocy prawnej, powinny zostać usunięte. Dostęp ten obejmuje zapewnienie dzieciom: ▶ aktywnego informowania ich o przysługujących im prawach i procedurach, w tym o prawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości; ▶ dostępu do informacji prawnych i innych istotnych informacji; ▶ odpowiednich środków dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w tym dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej we własnym imieniu; ▶ że nie są wykluczone z dostępu do wymiaru sprawiedliwości ze względu na narzucone przez państwo ograniczenia wiekowe w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym; ▶ że decyzje, które ich dotyczą, są wyjaśnione w sposób, który będą w stanie zrozumieć; ▶ tego, że będą w stanie podejmować świadome decyzje dotyczące obowiązujących gwarancji proceduralnych; ▶ dostępu do procedur dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb na podstawie oceny; ▶ przygotowania do rozprawy; ▶ możliwości przekazywania i otrzymywania informacji zwrotnej po rozprawie.

	Dzieci powinny mieć zapewniony dostęp do powyższego w następujących postępowaniach sądowych i administracyjnych: ▶ postępowania karne, niezależnie od tego, czy występują jako domniemani sprawcy, ofiary, czy świadkowie przestępstwa; ▶ prywatne postępowania z zakresu prawa rodzinnego, w tym dotyczące opieki, kontaktów, zmiany miejsca zamieszkania, przysposobienia oraz relacji z rodzicami biologicznymi, prawnymi i społecznymi oraz z rodzeństwem; ▶ postępowania z zakresu prawa rodzinnego publicznego, takie jak ochrona, opieka, umieszczenie w rodzinie zastępczej lub umieszczenie w rodzinie adopcyjnej; ▶ postępowania imigracyjne i azylowe, niezależnie od tego, czy same dzieci są podmiotami postępowania, czy też są objęte postępowaniem, w którym głównymi podmiotami są np. ich rodzice; ▶ wszelkie postępowania obejmujące kluczowe decyzje życiowe dziecka, takie jak edukacja, poważne leczenie medyczne lub zmiana nazwiska; ▶ wszelkie postępowania obejmujące przeniesienie jurysdykcji.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Konstytucja krajowa ▶ Krajowe prawo i procedury prowadzenia wszystkich istotnych postępowań sądowych ▶ Orzecznictwo krajowe i europejskie ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe, ▶ Rezolucje, zalecenia i wytyczne Rady Europy ▶ Sprawozdania monitorujące Europejskiej Komisji ds. Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ) dotyczące efektywności i jakości wymiaru sprawiedliwości ▶ Dane FRA i Komisji Europejskiej dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, w stosownych przypadkach
Kryteria oceny	– Nie obowiązują żadne ogólne zasady ani procedury (w odniesieniu do postępowań sądowych, które dotyczą dzieci), wymagające przekazywania dzieciom informacji o charakterze i przyczynach postępowania, ich dostępie do sądu, przysługujących im prawach w trakcie postępowania oraz możliwych wynikach; – W przypadku niektórych postępowań obowiązują zasady i procedury (należy określić), które wymagają przekazania dzieciom, których te postępowania dotyczą, informacji o charakterze i przyczynach postępowania, ich dostępie do sądów, ich prawach w trakcie postępowania oraz możliwych wynikach; – Istnieją zasady i procedury mające zapewnić, że w miarę postępu postępowania dzieciom przekazywane są bieżące informacje i wyjaśnienia, w tym o prawie do reagowania na rozwój sytuacji. Wprowadzono zasady i procedury zapewniające, że wynik postępowania i jego implikacje będą przekazywane dzieciom w sposób uwzględniający ich potrzeby oraz że zostaną im udzielone odpowiedzi na wszelkie pytania, w tym te dotyczące prawa dzieci do reagowania lub sprzeciwienia się wynikowi postępowania lub odwoływania się od niego; – Oprócz powyższego wprowadzono zasady, procedury i personel zapewniający uzyskiwanie opinii dzieci i uwzględnianie ich w procedurach przeglądowych.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	3b	Przesłuchiwanie dzieci w przyjaznym otoczeniu
Definicja	Dzieci w postępowaniach, które ich dotyczą przesłuchiwane są z należyłą uwagą z uwzględnieniem ich poglądów, poziomu dojrzałości i wszelkich trudności w komunikacji, jakie mogą mieć, tak aby ich udział w postępowaniu był wartościowy. Oznacza to, że ich otoczenie, by sprzyjało skutecznemu i znaczącemu uczestnictwu dziecka¹⁴, nie powinno być zastraszające, wrogie, nieczułe lub nieodpowiednie. By to osiągnąć: ▶ pokoje przesłuchań i sale rozpraw są zaprojektowane i urządzone w sposób przyjazny dla dzieci i w praktyce wykorzystywane do ich przesłuchiwania; ▶ osoby obecne na różnych etapach postępowania, w tym funkcjonariusze organów ścigania, prawnicy i sędziowie, powinni ubierać się w sposób, który nie będzie onieśmiał dzieci; ▶ posterunki policji, budynki sądów i inne miejsca, w których przesłuchiwane są dzieci, powinny być wyposażone w działającą technologię nagrywania, aby zapobiec wielokrotnym przesłuchaniom, a profesjonalści powinni przejść szkolenie na temat praw dziecka i przyjaznych dzieciom technik przesłuchań, a także sposobu korzystania z technologii.	

14. Komitet Praw Dziecka, Komentarz Ogólny Nr 12: Prawo dziecka do bycia wysłuchanym (2009), CRC/C/GC/12, w ustępie 34.

Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Prawo i polityki UE ▶ Rozporządzenie Bruksela IIb ▶ Dyrektywa w sprawie praw ofiar ▶ Gwarancje proceduralne ▶ Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej ▶ Konwencja stambulska ▶ CSA ▶ Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Acquis migracyjne ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne w odniesieniu do postępowań sądowych, prawnych i administracyjnych ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe.
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Na żadnym etapie postępowania nie są obecne standardy przyjazne dzieciom; – Standardy przyjazne dzieciom są wymagane w niektórych, ale nie we wszystkich postępowaniach z udziałem dzieci (tj. wymagane w kontekście wymiaru sprawiedliwości w sprawach dzieci, ale nie w postępowaniach cywilnych, administracyjnych lub innych postępowaniach prawnych); – Standardy przyjazne dzieciom są wymagane w trakcie postępowań karnych, cywilnych, administracyjnych i innych postępowań prawnych z udziałem dzieci, ale nie są wymagane na wszystkich etapach postępowania; – W trakcie wszelkich postępowań z udziałem dzieci oraz zawsze, gdy dzieci biorą udział w postępowaniu (na wszystkich etapach postępowania), wymagane jest stosowanie kompleksowych, przyjaznych dzieciom standardów.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby przyspieszyć postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

KWESTIE

Do rozważenia:

- ▶ Ułatwianie uczestnictwa dzieci poprzez działania mające na celu lepsze zrozumienie procesu tak, by umożliwić im składanie zeznań w najbardziej sprzyjających okolicznościach i w najbardziej odpowiednich warunkach, biorąc pod uwagę ich wiek, dojrzałość i poziom zrozumienia.

4	Istnienie niezależnej instytucji praw dziecka chronionej prawem
Definicja	Instytucje zajmujące się prawami dziecka odgrywają kluczową rolę w monitorowaniu, ochronie i promowaniu praw dziecka oraz we wspieraniu dostępu dzieci do środków zaradczych. ▶ Istnieje niezależna instytucja praw dziecka (tj. specjalna krajowa instytucja ochrony praw człowieka dla dzieci), która jest chroniona prawem zgodnie z Zasadami Paryskimi i ma szeroki mandat oparty na międzynarodowym prawie z zakresu praw dziecka. ▶ Rzecznik praw dziecka lub komisarz ds. dzieci jest ustanowiony i chroniony prawnie, posiada mandat dotyczący dzieci i niezbędne zasoby (biuro, personel, budżet) do prowadzenia kampanii lub zajmowania się problemami w imieniu dzieci na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Rzecznik praw dziecka może być samodzielną instytucją lub częścią szerszej instytucji praw człowieka. Jednak biuro powinno być niezależne od rządu i nie powinno być ograniczane przez żadną agendę polityczną ani znajdować się pod jej wpływem, ale powinno być w stanie odpowiedzieć na kluczowe problemy i kwestie zidentyfikowane przez dzieci.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Biuro krajowego rzecznika/komisarza ▶ Europejska Sieć Rzeczników Praw Dzieci (ENOC) ▶ Badania jakościowe ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe.
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – brak rzecznika lub komisarza praw dzieci; – rzecznik/komisarz został ustanowiony, ale nie ma mandatu w sprawach dzieci; – rzecznik/komisarz został ustanowiony, ale jego mandat jest ograniczony (np. nie może przyjmować skarg); – rzecznik/komisarz został ustanowiony z mandatem w pełni zgodnym z Zasadami Paryskimi¹⁵.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

¹⁵ „Zasady Paryskie” są dostępne w Załączniku do rezolucji ZO ONZ A/RES/48/134, przyjętej podczas 85. posiedzenia plenarnego, 20 grudnia 1993 r.: <https://undocs.org/en/A/RES/48/134>

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	5 Istnienie przyjaznych dzieciom procedur składania skarg wraz z przyjaznymi dzieciom środkami zaradczymi
Definicja	Procedury składania skarg określone w przepisach prawa są przyjazne dzieciom i łatwo dostępne dla wszystkich dzieci w różnych kontekstach, jak w szczególności: ▶ szkoły i placówki edukacyjne; ▶ opieka i ochrona (w tym usługi socjalne i opieka instytucjonalna); ▶ zdrowie; ▶ postępowanie karne; ▶ dzieci w ośrodkach detencyjnych; ▶ prawo rodzinne i postępowania w sprawach nieletnich; ▶ postępowanie imigracyjne. Aby procedura składania skargi była przyjazna dziecku, musi zawierać następujące elementy: ▶ jest bezpieczna i dostępna; ▶ dzieci otrzymują odpowiednie informacje i pomoc, które umożliwią im składanie i dochodzenie skarg; ▶ informacje są udostępniane w formatach dostosowanych do wieku i niepełnosprawności dzieci, w tym w ulotkach, broszurach, plakatach dla szkół i na dedykowanych stronach internetowych, są także rozpowszechniane w miejscach, w których dzieci mogą je znaleźć; ▶ mechanizmy monitorowania, kierowania do właściwych organów i reagowania są dobrze ugruntowane i skuteczne oraz są w stanie wykazać, że w odpowiedzi na uzasadnione skargi wdraża się zmiany; ▶ informacje zwrotne dotyczące takich skarg są przekazywane bezpośrednio dzieciom w rozsądnym terminie i w sposób dostosowany do ich wieku i stopnia zrozumienia.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne w sferze prawa rodzinnego, edukacji, opieki zdrowotnej, wymiaru sprawiedliwości w sprawach dzieci, opieki społecznej, mieszkalnictwa, imigracji ▶ Prawo UE ▶ Badania jakościowe w sektorze akademickim/NGO ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe.
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – W żadnym z obszarów określonych w powyższej definicji nie obowiązują żadne mechanizmy skargowe, czy informacji zwrotnej; – W dwóch obszarach określonych w powyższej definicji obowiązują przyjazne dzieciom procedury skargowe; – W czterech obszarach określonych w powyższej definicji obowiązują przyjazne dzieciom procedury skargowe; – Przyjazne dzieciom procedury skargowe są określone przez prawo i łatwo dostępne dla wszystkich dzieci we wszystkich obszarach określonych w powyższej definicji. Dzieciom udostępnia się informacje o ich prawie do składania skarg oraz pomoc i wsparcie w ich dochodzeniu zgodnie z ich wiekiem i możliwościami.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika..

Wymiar sprawiedliwości przyjazny dzieciom w praktyce

A. Przyjazne dzieciom podejście, dostępne dla wszystkich dzieci zawsze, we wszystkich postępowaniach

	1 Zagwarantowanie dzieciom prawa do pomocy prawnej w tym do bezpłatnej pomocy prawnej
Definicja	Dzieci mają prawo do wsparcia prawnego, pomocy prawnej, bezpłatnej pomocy prawnej i reprezentacji prawnej ze strony osób przeszkolonych w zakresie doradztwa i reprezentowania dzieci, które mają obowiązek upewnić się, że poglądy dzieci są brane pod uwagę i że ich najlepszy interes jest uznawany za kwestię nadrzędną w całym postępowaniu. W przypadku gdy dziecko lub osoba sprawująca nad nim władzę rodzicielską nie wyznaczy prawnika, musi on zostać wyznaczony z urzędu przez właściwe organy. W przypadku gdy osoby sprawujące władzę rodzicielską nie mogą reprezentować dziecka będącego ofiarą ze względu na konflikt interesów między nimi a dzieckiem będącym ofiarą lub gdy dziecko będące ofiarą nie ma opieki lub jest oddzielone od rodziny, wyznacza się specjalnego przedstawiciela dla takiego dziecka. Pomoc prawna to doradztwo i wsparcie mające na celu pomoc dzieciom w zrozumieniu postępowania, decyzji, które mogą podjąć i konsekwencji tych decyzji. Obejmuje ona dostęp do osoby, która jest w stanie wyjaśnić dziecku postępowanie, w tym jego potencjalne wyniki. Obejmuje również reprezentację prawną, tj. zapewnienie prawnika, którego zadaniem jest reprezentowanie dziecka w postępowaniu pisemnym i ustnym. Dzieci powinny mieć prawo do własnej porady prawnej i reprezentacji we własnym imieniu w postępowaniach, w których istnieje lub może zaistnieć konflikt interesów między nimi a ich rodzicami lub innymi zaangażowanymi stronami. Bezpłatna pomoc prawna to bezpłatne świadczenie wsparcia prawnego, pomocy prawnej i reprezentacji finansowane ze środków publicznych. Dzieci powinny mieć dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej na takich samych lub mniej rygorystycznych warunkach, jak dorośli. Dzieci muszą mieć zaufanie i pewność co do osób wyznaczonych do wspierania, pomagania, doradzania lub reprezentowania ich. Należy unikać zmiany tych osób, chyba że są one absolutnie konieczne.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe przepisy i protokoły dotyczące prawa dzieci do wsparcia prawnego, pomocy prawnej, bezpłatnej pomocy prawnej i reprezentacji prawnej ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Prawo UE ▶ Dyrektywa w sprawie praw ofiar ▶ Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej ▶ Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Dyrektywa w sprawie gwarancji proceduralnych (2016/800) ▶ Rozporządzenie Bruksela IIb, rozporządzenie w sprawie alimentów ▶ Sprawozdania krajowych samorządów adwokackich w sprawie zapewnienia zaspokojenia potrzeb dzieci ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Rezolucje, zalecenia i wytyczne Rady Europy

Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie obowiązują żadne ogólne zasady ani procedury zapewniające świadczenie wsparcia prawnego, pomocy prawnej, bezpłatnej pomocy prawnej lub reprezentacji prawnej dzieciom dotkniętym postępowaniem sądowym; – W niektórych postępowaniach obowiązują zasady i procedury (należy określić), mające zapewnić (i) wsparcie prawne, (ii) pomoc prawną, (iii) bezpłatną pomoc prawną i (iv) reprezentację prawną dostępną dla dzieci dotkniętych postępowaniem sądowym. Dzieci mają swobodny dostęp do kuratora procesowego i/lub prawnika, którego zadaniem jest działanie w ich imieniu i przedstawianie ich perspektywy, tak jak w przypadku dorosłego klienta. Prawnicy reprezentujący dzieci muszą być całkowicie niezależni od innych stron prywatnych lub publicznych; – We wszystkich postępowaniach obowiązują zasady i procedury, które mają zapewnić (i) wsparcie prawne, (ii) pomoc prawną, (iii) bezpłatną pomoc prawną i (iv) reprezentację prawną dla wszystkich dzieci objętych postępowaniem sądowym. Dzieci mają swobodny dostęp do kuratora procesowego i/lub prawnika, którego zadaniem jest działanie w ich imieniu i przedstawianie ich perspektywy i poglądów, tak jak miałyby to miejsce w przypadku dorosłego klienta. Adwokaci reprezentujący dzieci są zawsze całkowicie niezależni od innych stron prywatnych lub publicznych. Przed rozpoczęciem właściwego postępowania dzieci muszą mieć możliwość spotkania się ze swoim prawnikiem i omówienia z nim postępowania. W celu zapewnienia ciągłości wsparcia prawnego, pomocy i reprezentacji stosuje się pewne protokoły postępowania. Dzieci mają też dostęp do procedury umożliwiającej im zmianę swojego, finansowanego ze środków publicznych prawnika, jeśli złożą uzasadniony wniosek; – Oprócz powyższego wprowadzono zasady, procedury i personel zapewniający uzyskiwanie opinii dzieci i uwzględnianie ich w procedurach przeglądowych.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	– Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	2 Wielowymiarowa ocena interesu dziecka, przy współpracy wszystkich interesariuszy i z uwzględnieniem ich punktu widzenia
Definicja	Współpraca wszystkich interesariuszy odbywa się na mocy uzgodnionych procedur co zapewnienia jasny podział ról i obowiązków każdego z nich podczas przeprowadzania indywidualnych ocen dzieci. Państwa członkowskie zapewniają skuteczne wdrażanie zasady działania w najlepszym interesie dziecka poprzez zintegrowane podejście multidyscyplinarne w celu określenia tego interesu we wszystkich postępowaniach z udziałem dzieci. Indywidualne oceny powinny zatem uwzględniać kilka czynników, w tym poglądy i opinie dziecka (które należy traktować z należytą uwagą), prawo dziecka do godności, wolności i równego traktowania, a także dobrostan psychiczny i fizyczny oraz interesy prawne, społeczne, edukacyjne i ekonomiczne, podatność i potrzeby dziecka.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Kluczowe krajowe instrumenty prawne i polityczne w sferze postępowania sądowego i administracyjnego ▶ Prawo UE w ogólności: Bruksela IIb, dyrektywa w sprawie praw ofiar, Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, CSA, THB, dyrektywa 2016/800 w sprawie gwarancji proceduralnych dla dzieci w postępowaniu karnym, acquis migracyjne ▶ Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Model Barnahus
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – W prawie krajowym nie ma mandatu ani zasad lub procedur pozwalających na ustalenie najlepszego interesu dziecka w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym; – W prawie krajowym lub w politykach i procedurach istnieje wymóg oceny najlepszego interesu dziecka w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym. Nie ma jednak wymogu uwzględnienia poglądów dziecka ani zastosowania zintegrowanego podejścia multidyscyplinarnego w celu dokonania takiej oceny; – W prawie krajowym lub w politykach i procedurach istnieje wymóg oceny najlepszego interesu dziecka w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym. Uwzględnia się też poglądy dziecka stosownie do jego wieku i dojrzałości, ale ustalenie najlepszego interesu dziecka nie jest przeprowadzane na podstawie zintegrowanego podejścia multidyscyplinarnego; – Prawo krajowe lub polityki i procedury wymagają, aby najlepszy interes dziecka był traktowany priorytetowo w przypadku dziecka zaangażowanego w postępowanie karne, cywilne lub administracyjne. Zintegrowane podejście multidyscyplinarne jest stosowane w celu przeprowadzenia pełnej oceny dobra dziecka w oparciu o poglądy i opinie dziecka, prawo dziecka do godności, wolności i równego traktowania oraz jego dobrostan psychiczny i fizyczny, a także interesy prawne, społeczne i ekonomiczne dziecka.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	3 Skuteczne i znaczące uczestnictwo dzieci w postępowaniu
Definicja	Wdrożono środki mające na celu zapewnienie skutecznego i znaczącego uczestnictwa dzieci przed rozpoczęciem postępowania, w jego trakcie i po jego zakończeniu oraz należyte uwzględnienie ich poglądów, opinii i perspektywy, stosownie do ich wieku i dojrzałości. Procedury przewidują możliwość wyznaczenia kuratora procesowego lub podobnego przedstawiciela w celu poszanowania praw dziecka, w tym wysłuchania poglądów i perspektywy dziecka oraz priorytetowego traktowania jego dobra w trakcie postępowania. Procedury regulują również prawa osób sprawujących władzę rodzicielską lub w przypadkach, gdy ich obecność nie byłaby właściwa z ważnych powodów,¹⁶ prawo innego dorosłego ustanowionego przez dziecko w celu towarzyszenia mu podczas procesu, a także, gdy jest to właściwe, na innych etapach postępowania. Dzieci powinny być konsultowane w sprawie sposobu, w jaki chcą być wysłuchane w postępowaniu, mając na uwadze, że mają prawo, ale nie obowiązek, do bycia wysłuchanymi. W przypadku gdy poglądy dziecka są sprzeczne z tym, co można uznać za jego dobro, należy zwrócić należytą uwagę na te sprzeczne stanowiska. W przypadku niemowląt i bardzo małych dzieci, które nie potrafią wyrażać swoich poglądów, ich perspektywę musi przedstawić niezależna osoba reprezentująca ich interesy.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe przepisy i procedury dotyczące uczestnictwa dziecka; ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Prawo UE w ogólności: Bruksela IIb, dyrektywa w sprawie praw ofiar, Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, CSA, THB, dyrektywa 2016/800 w sprawie gwarancji proceduralnych, <i>acquis</i> migracyjne ▶ Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Rezolucje, zalecenia i wytyczne Rady Europy
Kryteria oceny	▶ Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie obowiązują żadne ogólne zasady ani procedury zapewniające dzieciom możliwość skutecznego i znaczącego uczestnictwa w dotyczących ich postępowaniach sądowych; – W niektórych postępowaniach obowiązują zasady i procedury (należy określić charakter postępowania), które mają zapewnić dzieciom skuteczny i znaczący udział, w tym to, że (i) ich perspektywa jest zawsze przedstawiana sądowi; (ii) poglądy dzieci są ustalane niezależnie od ich rodziców lub innych osób sprawujących władzę i jeśli dziecko tak zdecyduje z własnej woli, są przedstawiane w postępowaniu; (iii) do ich perspektywy i poglądów przywiązywana jest należyta waga, oprócz rozważenia oceny najlepszego interesu dziecka i ustaleń profesjonalistów, których opinii zasięgnięto (nawet jeśli poglądy dziecka odbiegają od opinii profesjonalistów);

¹⁶ Zobacz Artykuł 15 DIR 2016/800 w kwestii takich powodów.

	▶ We wszystkich postępowaniach obowiązują zasady i procedury (należy określić charakter postępowania), które mają zapewnić dzieciom skuteczny i znaczący udział, w tym to, że (i) ich perspektywa jest zawsze przedstawiana sądowni; (ii) poglądy dzieci są ustalane niezależnie od ich rodziców lub innych osób sprawujących władzę i jeśli dziecko tak zdecyduje z własnej woli, są przedstawiane w postępowaniu; (iii) do ich perspektywy i poglądów przywiązuwana jest należyta waga, oprócz rozważenia oceny najlepszego interesu dziecka i ustaleń profesjonalistów, których opinii zasięgnięto (nawet jeśli poglądy dziecka odbiegają od opinii profesjonalistów). W przypadku, gdy język, w którym prowadzona jest rozprawa, nie jest językiem dziecka, zatrudnia się niezależnych tłumaczy uwrażliwionych na potrzeby dzieci. Procedury wymagają, aby dzieci były traktowane z szacunkiem dla ich wieku, specjalnych potrzeb, dojrzałości, poziomu zrozumienia i zdolności do koncentracji, a postępowania prowadzone były w sprzyjającym i wrażliwym na potrzeby dzieci otoczeniu; ▶ Oprócz powyższego obowiązują zasady, które zezwalają dzieciom na przebywanie pod opieką rodzica lub innej wybranej przez siebie osoby dorosłej, chyba że podjęto uzasadnioną decyzję przeciwną w odniesieniu do tej osoby. Dzieci w odpowiednim wieku i o odpowiedniej dojrzałości mogą nie skorzystać z tej opcji; ▶ Oprócz powyższego wprowadzono zasady, procedury i personel zapewniający uzyskiwanie opinii dzieci i uwzględnianie ich w procedurach przeglądowych.
Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	4 Środki podejmowane w celu uniknięcia nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniach dotyczących dzieci
Definicja	We wszystkich postępowaniach z udziałem dzieci konieczne jest znalezienie właściwej równowagi między zasadą pilności a długością lub szybkością procedury. System sądowniczy powinien zapewnić szybką reakcję, dostosowując swoje tempo do najlepszego interesu dziecka, przy jednoczesnym poszanowaniu praworządności. Postępowania powinny być w miarę szybkie, bez zbędnej zwłoki, powinny uwzględniać postrzeganie czasu przez dzieci (co jest również bardzo ważne, aby umożliwić ofiarom rozpoczęcie powrotu do normalności). Procedury, które trwają zbyt długo, mogą powodować niepokój u dzieci, które mogą się zastanawiać, co się dzieje i czy ich prośby zostały uwzględnione. Długie postępowania mogą również prowadzić do przetrzymywania dzieci w areszcie tymczasowym przez nieuzasadniony okres czasu, dlatego należy ich unikać. Należy pamiętać, że dzieci inaczej postrzegają czas niż dorośli i że element czasu jest dla nich bardzo ważny: na przykład roczne postępowanie w sprawie o opiekę może wydawać się 10-latkowi znacznie dłuższe niż osobie dorosłej. Zasady regulujące procedury powinny umożliwiać ustalanie priorytetów w poważnych i pilnych przypadkach lub w przypadkach, w których mogą wystąpić potencjalnie nieodwracalne konsekwencje, jeśli nie zostaną podjęte natychmiastowe działania. Ponadto poszanowanie najlepszego interesu dziecka może wymagać elastyczności ze strony organów sądowych. Państwa powinny podjąć środki w celu uniknięcia nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniach dotyczących dzieci, zapewnić, aby takie postępowania były prowadzone szybko oraz aby przepisy krajowe przewidywały, w stosownych przypadkach, konkretne terminy dla dzieci. Należy zachęcać do wprowadzenia systemu priorytetowego traktowania spraw dotyczących dzieci.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe przepisy i procedury dotyczące praw dziecka ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (87) 20 w sprawie reakcji społecznych na przestępczość nieletnich ▶ Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej

Kryteria oceny	► Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Postępowania z udziałem dzieci przebiegają w tym samym tempie, co wszelkie inne postępowania i często są długotrwałe; – Postępowania z udziałem dzieci czasami przebiegają w nieco innym tempie i mogą być traktowane do pewnego stopnia priorytetowo; – Niektóre postępowania z udziałem dzieci, takie jak postępowania w sprawie wymiaru sprawiedliwości wobec dzieci, są oceniane w oparciu o zasadę najlepszego interesu dziecka i są prowadzone bez nieuzasadnionej zwłoki, ale nie są traktowane, jako szczególnie pilne; – Wszystkie postępowania dotyczące dzieci, w tym między innymi te z zakresu: wymiaru sprawiedliwości w sprawach dzieci, prawa rodzinnego publicznego i prywatnego, migracji, uprowadzenia dzieci i ochrony dzieci, są oceniane w oparciu o zasadę najlepszego interesu dziecka i prowadzone bez nieuzasadnionej zwłoki, ale nie są traktowane, jako szczególnie pilne.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	► Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ► Przykłady dobrych praktyk: ► Kwestie, którymi należy się zająć: ► Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	► Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

B. Przyjazne dzieciom podejście dotyczy wszystkich dzieci na różnych etapach postępowania

1	Przed rozpoczęciem postępowania prawa wszystkich dzieci są zabezpieczone od pierwszego kontaktu z wymiarem sprawiedliwości
Definition	UWAGA: Zastosowanie mają podstawowe elementy normatywne wymienione w części I, w tym część I/A/5 dotycząca alternatyw dla postępowań sądowych, administracyjnych i innych, takich jak skierowanie postępowania na ścieżkę pozasądową i alternatywne rozstrzygnięcie sporów. Za każdym razem, gdy dzieci zostaną zatrzymane przez organy ścigania lub gdy po raz pierwszy zetkną się z organami ścigania, państwa powinny zapewnić podjęcie następujących środków w celu ochrony praw dziecka: ▶ poinformować dzieci w sposób i językiem dostosowanym do ich wieku i poziomu zrozumienia o przyczynach, dla których zostały zatrzymane lub mają kontakt z organami ścigania; ▶ poza wyjątkowymi okolicznościami, poinformować rodziców lub opiekunów prawnych dziecka o jego zatrzymaniu na posterunku policji i poprosić ich o przybycie na posterunek policji; ▶ zapewnić dzieciom możliwość kontaktu z rodzicami, opiekunami prawnymi lub osobą, do której mają zaufanie; ▶ zapewnić dostęp do prawnika, a w razie potrzeby także do bezpłatnej pomocy prawnej i upewnić się, że wszelkie oświadczenia składane przez dziecko zostaną złożone w obecności jego przedstawiciela prawnego, rodzica, opiekuna prawnego lub innej osoby, której dziecko ufa; ▶ zapewnić, aby układ pokoju przesłuchań oraz ubiór i zachowanie funkcjonariuszy organów ścigania nie tworzyły atmosfery zastraszania lub wrogości. Ponieważ funkcjonariusze organów ścigania są często pierwszymi osobami, z którymi stykają się ofiary i świadkowie przestępstw, to oni ponoszą główną odpowiedzialność za informowanie dzieci i ich rodzin o dostępnych usługach finansowych, prawnych, doradczych, zdrowotnych, socjalnych i edukacyjnych, usługach w zakresie rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz o wszystkich innych usługach niezbędnych do reintegracji dziecka. W celu zapewnienia odpowiednich informacji o dostępnych usługach, personel organów ścigania musi być świadom, jakie usługi wsparcia są dostępne na jego terenie. Dlatego zaleca się, aby wszystkie informacje o dostępnych usługach i pomocy były przechowywane we wszystkich komisariatach policji i w wyspecjalizowanych jednostkach organów ścigania. Organy ścigania powinny ustanowić szczegółowe procedury organizacyjne, jeżeli jeszcze ich nie wdrożono. Procedury i protokoły mogą się odwoływać do zasady dobra dziecka, informowania dzieci i ich rodziców lub opiekunów prawnych, a także do zasady konieczności posiadania wiedzy, mogą też być stosowane w celu ujednolicenia formularzy służących do rejestrowania informacji o dzieciach będących ofiarami lub świadkami przestępstw.
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Krajowe zasady i protokoły w sprawie praw dziecka ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Wzorcowe reguły minimum Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich („Reguły Pekińskie”) ▶ Traktowanie dzieci będących ofiarami i dzieci będących świadkami przestępstw przez funkcjonariuszy organów ścigania (UNODC)

Kryteria oceny	– Nie ma zasad dotyczących konieczności przekazywania dzieciom informacji w sposób dla nich zrozumiały lub kontaktowania się z rodzicami, opiekunami i/lub bliskimi krewnymi dziecka, które przebywa w areszcie lub ma kontakt z organami ścigania. Ponadto nie ma dostępu do pomocy prawnej dla dzieci przebywających w areszcie policyjnym; – Istnieją pewne zasady: (i) dotyczące konieczności przekazywania dzieciom informacji w sposób dla nich zrozumiały, ale nie są one systematycznie stosowane ani dobrze znane organom ścigania; (ii) które wymagają od organów ścigania skontaktowania się z rodzicami, opiekunami i/lub bliskimi krewnymi dziecka, które jest w areszcie lub ma kontakt z organami ścigania, ale nie są one systematycznie stosowane ani dobrze znane organom ścigania; (iii) zapewniające ograniczony dostęp do pomocy prawnej dla dzieci przebywających w areszcie policyjnym; – Istnieją zasady: (i) dotyczące konieczności przekazywania dzieciom informacji w sposób dla nich zrozumiały, które są regularnie stosowane przez policję i są jej w miarę dobrze znane; (ii) które wymagają, aby organy ścigania skontaktowały się z rodzicami, opiekunami i/lub bliskimi krewnymi i poinformowały ich, że dziecko zostało aresztowane lub znajduje się pod nadzorem organów ścigania i są zwykle stosowane przez organy ścigania i są im dobrze znane, (iii) zapewniające dostęp do pomocy prawnej w niektórych okolicznościach; – Istnieją kompleksowe zasady dotyczące konieczności przekazywania dzieciom informacji w sposób dla nich zrozumiały, które są na ogół stosowane i dobrze znane organom ścigania. Istnieją specjalne materiały do przekazywania tych informacji, a organy ścigania są szkolone w celu zapewnienia przekazywania informacji w sposób przyjazny dzieciom. Istnieją również zasady wymagające od organów ścigania skontaktowania się z rodzicami, opiekunami i/lub bliskimi krewnymi i poinformowania ich, że dziecko jest w areszcie lub w kontakcie z organami ścigania, są one na ogół stosowane i dobrze znane organom ścigania. PONADTO informacje te są przekazywane w sposób uwzględniający potrzeby dzieci, bez wyjątków. Każde dziecko otrzymuje bezpłatną pomoc prawną, bez możliwości stosowania wyjątków. Istnieją również inne zabezpieczenia chroniące prawa dzieci, w tym przyjazne dzieciom pokoje przesłuchań.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

	2	W trakcie postępowania wszystkie dzieci są chronione przed powtórnią wiktylizacją
Definicja	UWAGA: Zastosowanie mają podstawowe elementy normatywne wymienione w części I, w tym część I/A/5 dotycząca alternatyw dla postępowań sądowych, administracyjnych i innych postępowań prawnych, takich jak skierowanie postępowania na drogę pozasądową i alternatywne rozstrzygnięcie sporów. Istnieją gwarancje dla dzieci będących ofiarami, świadkami i (domniemanymi lub uznanymi) sprawcami, zapobiegające powtórnej wiktylizacji, w tym środki zapobiegające wielokrotnym przesłuchaniom. Dowody/oświadczenia dzieci powinny być traktowane z należytą uwagą. Przeprowadza się indywidualną ocenę dotyczącą dzieci, która polega na ustaleniu, jakie środki ochrony należy wdrożyć dla każdego dziecka z osobna. Środki ochrony dzieci należy przyjąć w ich najlepszym interesie. Przesłuchiwanie i zbieranie oświadczeń od dzieci powinno być przeprowadzane przez przeszkolonych profesjonalistów. Jeśli istnieje potrzeba przeprowadzenia więcej niż jednego przesłuchania, to każde kolejne powinno być przeprowadzane przez tę samą osobę w pomieszczeniach dostosowanych do tego celu. Przesłuchania powinny być jak najmniej, a długość ich trwania powinna być dostosowana do wieku dziecka i jego zdolności skupienia uwagi. Należy dołożyć wszelkich starań, aby dzieci składały zeznania w najbardziej sprzyjających okolicznościach i w najbardziej odpowiednich warunkach, uwzględniających ich wiek, dojrzałość i poziom zrozumienia oraz wszelkie trudności w komunikacji, jakie mogą mieć. Przesłuchania dzieci mogą być rejestrowane audiowizualnie i wykorzystywane jako dowód w postępowaniu karnym. Oświadczenia i dowody dzieci nigdy nie powinny być uznawane za nieważne lub niewiarygodne wyłącznie ze względu na ich wiek. Takie środki powinny mieć zastosowanie we wszystkich rodzajach postępowań, w tym w sprawach karnych, migracyjnych i cywilnych. UWAGA: Podstawowe elementy normatywne wymienione w części I mają zastosowanie.	
Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Prawo krajowe ▶ Struktura sądownictwa, w tym wszelkie wyspecjalizowane sądy ▶ Krajowe przepisy w zakresie szkolenia sędziów ▶ Orzecznictwo krajowe ETPCz i TSUE ▶ Prawo UE jak dyrektywa w sprawie praw ofiar, Dyrektywa w sprawie wykorzystywania seksualnego dzieci, Dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Konwencja Stambulska ▶ Sprawozdania krajowych samorządów adwokackich w sprawie zapewnienia zaspokojenia potrzeb dzieci ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Rezolucje, zalecenia i wytyczne Rady Europy	

Kryteria oceny	► Państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie obowiązują żadne przepisy ani procedury zakazujące ponownego przesłuchiwania dzieci lub ograniczające je do minimum; – Wprowadzono ogólne zasady, procedury i protokoły, które mają na celu zakazanie lub ograniczenie ponownego przesłuchiwania dzieci; – Wprowadzono zasady, procedury i protokoły zakazujące lub minimalizujące ponowne przesłuchanie w ogólności dzieci, a szczególnie dzieci będących ofiarami, świadkami lub (rzekomymi) sprawcami. Wszystkie przesłuchania dzieci są przeprowadzane przez profesjonalistów przeszkolonych w zakresie rozumienia traumy i ponownej traumatyzacji. Wprowadzono protokoły, aby zapewnić, że przesłuchania są rejestrowane, by można je było odtworzyć bez ponownego przesłuchiwania. Przesłuchanie w sądzie odbywa się w sposób uwzględniający potrzeby dzieci; – Wprowadzono zasady, procedury i protokoły zakazujące lub minimalizujące ponowne przesłuchanie w ogólności dzieci, a szczególnie dzieci będących ofiarami, świadkami lub (rzekomymi, czy uznanymi) sprawcami. Jeśli ponowne przesłuchanie jest niezbędne, przeprowadza je, jeśli to możliwe, ta sama osoba. Wszystkie przesłuchania dzieci są przeprowadzane przez profesjonalistów przeszkolonych w zakresie rozumienia traumy i ponownej traumatyzacji. Obowiązują protokoły, które mają zapewnić, że (i) przesłuchania są nagrywane, aby można je było odtworzyć bez ponownego przesłuchania, (ii) jeśli ponowne przesłuchanie jest niezbędne, przeprowadza je, jeśli to możliwe, ta sama osoba oraz (iii) przesłuchanie w sądzie odbywa się w sposób uwzględniający potrzeby dzieci. Dzieci składające zeznania dotyczące nadużyć są przesłuchiwane za pomocą środków audiowizualnych. Obowiązują środki mające na celu uniknięcie zarówno konfrontacji jak i kontaktu z domniemanymi sprawcami (na przykład poprzez zapewnienie oddzielnych wejść do sądu i poczekalni), chyba że na dobrowolną prośbę dziecka. Obowiązują protokoły zapewniające, że zeznaniom wszystkich dzieci będących świadkami przypisuje się odpowiednią wagę; – Oprócz powyższego wprowadzono zasady, procedury i personel zapewniający uzyskiwanie opinii dzieci i uwzględnianie ich w procedurach przeglądowych.
Zapis analizy	► Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ► W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).

Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji tego wskaźnika.

	3 Po zakończeniu postępowania: istnieją przepisy i środki zapewniające, że prawa wszystkich dzieci są zabezpieczone po zakończeniu postępowania
Definicja	W celu pełnego przestrzegania praw wszystkich dzieci, w tym ofiar, świadków i (domniemanych lub skazanych) sprawców, państwa powinny również zapewnić, że: ▶ dzieci są informowane przez swojego prawnika, kuratora procesowego lub przedstawiciela prawnego o tym, że decyzja nie jest wykonywana, a także o dostępnych środkach zaradczych; ▶ prawnik, kurator lub przedstawiciel prawny dziecka powinien być upoważniony do podjęcia wszelkich niezbędnych kroków w celu dochodzenia odszkodowania na rzecz dziecka, przy czym koszty dochodzenia odszkodowania powinno pokrywać państwo; i ▶ w przypadku dzieci, zwłaszcza w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, wykonywanie orzeczeń powinno być ostatecznością, ponadto należy podjąć kroki w celu uniknięcia powtórnej wiktymizacji dzieci. Dzieci pozbawione wolności powinny mieć odpowiednią ochronę przed arbitralnym i bezprawnym traktowaniem w tym czasie. W związku z tym państwa członkowskie powinny zapewnić, aby: ▶ dzieci były przetrzymywane oddzielnie od osób dorosłych, chyba że w wyjątkowych sytuacjach, co do których wykazano, że leży to w najlepszym interesie dziecka; ▶ każde dziecko pozbawione wolności miało zapewniony stały i znaczący kontakt z rodziną i przyjaciółmi; ▶ każde dziecko pozbawione wolności mogło nadal korzystać ze swoich praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych (w tym w zakresie edukacji, zdrowia, zabawy i wypoczynku) oraz z praw obywatelskich i politycznych (wolności myśli i wyznania, prywatności, ochrony przed torturami i innymi formami złego traktowania lub karania, ochrony przed odosobnieniem itp.); ▶ istnieją plany reintegracji dzieci pozbawionych wolności. Dzieci będące ofiarami i świadkami powinny być odpowiednio poinformowane i należy im niezwłocznie zapewnić odpowiednie wsparcie społeczne i terapeutyczne po zakończeniu postępowania. Po wydaniu orzeczeń w wysoce konfliktowych postępowaniach, dzieciom i ich rodzinom należy zapewnić wskazówki i wsparcie ze strony wyspecjalizowanych służb, najlepiej bezpłatnie. Wsparcie to powinno obejmować programy zdrowotne, społeczne lub terapeutyczne dla ofiar. Pojęcie „dzieci będące ofiarami” odnosi się nie tylko do tych dzieci, które są ofiarami przestępstwa, ale także do tych, które są ofiarami zaniedbania. UWAGA: Zastosowanie mają podstawowe elementy normatywne wymienione w części I, w tym część I/A/5 dotycząca alternatyw dla postępowań sądowych, administracyjnych i innych postępowań prawnych, takich jak skierowanie postępowania na drogę pozasądową i alternatywne rozstrzyganie sporów.

Źródła danych (tylko orientacyjne)	▶ Konstytucja ▶ Prawo krajowe ▶ Prawo regionalne ▶ Prawo UE, jak dyrektywa 2016/800, dyrektywa 2011/36/EU UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar ▶ Polityki krajowe i/lub regionalne ▶ Międzynarodowe (twarde instrumenty) ▶ Międzynarodowe (miękkie instrumenty) ▶ Badania akademickie organizacji pozarządowych ▶ Władze publiczne ▶ Konwencja praw dziecka oraz Komentarze Ogólne do tej konwencji, decyzje, raporty z monitoringu i uwagi końcowe ▶ Sprawozdania dotyczące warunków pozbawienia wolności; sprawozdania niezależnych mechanizmów monitorujących; sprawozdania dotyczące mechanizmów skargowych dostępnych dla dzieci i stosowanych przez nie.
Kryteria oceny	▶ W odniesieniu do dzieci pozbawionych wolności państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Nie istnieją żadne przepisy, które właściwie chroniłyby prawa dzieci pozbawionych wolności; – Istnieją przepisy mające na celu odpowiednią ochronę praw dzieci pozbawionych wolności w określonych sytuacjach (np. wymiar sprawiedliwości dla dzieci), ale nie mają one zastosowania do wszystkich sytuacji, w których dzieci mogą zostać pozbawione wolności; – Wprowadzono przepisy, które odpowiednio chronią prawa dzieci pozbawionych wolności w sytuacjach, w których może to mieć miejsce; – Istnieje kompleksowa ochrona przed pozbawieniem wolności dzieci i kompleksowe przepisy krajowe chroniące prawa dzieci, które zostały pozbawione wolności. Przepisy te działają prawidłowo i są starannie monitorowane i oceniane na bieżąco przez niezależny organ. Dzieci mają dostęp do mechanizmów sprawiedliwości, które zapewniają skuteczne środki zaradcze przeciwko bezprawnemu lub arbitralnemu traktowaniu i innym naruszeniom praw. ▶ W odniesieniu do dzieci będących ofiarami i świadkami, państwa mogą mierzyć postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika, stosując następujące kryteria: – Dzieciom nie oferuje się bezpłatnego wsparcia ułatwiającego powrót do normalności; – Dostępna jest pomoc medyczna dla ofiar; – Ofiarom przysługuje wsparcie socjalne, terapeutyczne i zdrowotne; – Bezpłatne wsparcie socjalne, terapeutyczne i zdrowotne jest dostępne dla wszystkich dzieci zaangażowanych w postępowanie sądowe.

Zapis analizy	▶ Państwa powinny udostępniać informacje na temat każdej istotnej gałęzi prawa (o ile pozwalają na to zasoby państwowe): – wymiaru sprawiedliwości w sferze cywilnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze karnej; – wymiaru sprawiedliwości w sferze administracyjnej (w tym procedur związanych z migracją). ▶ W przypadku każdej gałęzi prawa państwa powinny dostarczyć informacje na temat następujących czynników, aby mieć pewność, że odpowiednio oceniły swój postęp w dążeniu do osiągnięcia wskaźnika: – Dane zbierane przez państwo lub do których państwo się odnosi w celu oceny wskaźnika; – Środki podejmowane przez państwo w celu zebrania danych na temat doświadczeń dzieci dotyczących wskaźnika; – Informacja zwrotna na temat tego, jak dzieci w danym państwie odbierają wskaźnik (o ile zasoby państwa na to pozwalają).
Uwagi	▶ Całościowa ocena: – całkowicie osiągnięte; – częściowo osiągnięte; – nie osiągnięte (w tym jeszcze nie rozpoczęte zaplanowane działania). ▶ Przykłady dobrych praktyk: ▶ Kwestie, którymi należy się zająć: ▶ Zalecenie(a):
Planowane działania (kontynuacja)	▶ Należy wskazać działania, które zostaną podjęte po tej ocenie, aby umożliwić postęp w realizacji założeń tego wskaźnika.

KWESTIE

do rozważenia:

- ▶ **Dzieci nie powinny spotykać się z dyskryminacją w żadnej instytucji, w której przebywają, ani w żadnych programach, w których są zobowiązane uczestniczyć po zakończeniu postępowania prawnego.**

Prawo do niedyskryminacji jest zasadą ogólną Konwencji o prawach dziecka (Artykuł 2) i jest uznawane w wielu instrumentach praw człowieka, w tym w Karcie Praw Podstawowych UE. Miejsca, w których dzieci są pozbawione wolności, muszą być integracyjne, podobnie jak programy wsparcia społeczności prowadzone przez państwa członkowskie. Oznacza to, że takie instytucje i programy nie mogą dyskryminować dzieci ze względu na szczególne cechy dzieci lub ich rodziców. Ponadto państwa członkowskie powinny zapewnić szczególną ochronę i pomoc dzieciom pozbawionym wolności lub których swoboda poruszania się lub autonomia są ograniczone, w tym dzieciom bez opieki i dzieciom migrantom, dzieciom niepełnosprawnym, dzieciom ulicy, dzieciom romskim i dzieciom w placówkach opiekuńczych.

Załącznik

Terminologia

Przy opracowywaniu niniejszego Kwestionariusza Oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom wzięto pod uwagę fakt, że funkcjonowanie terminologii szczegółowo opisanej poniżej może się różnić w zależności od jurysdykcji.

Na potrzeby niniejszego Kwestionariusza Oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom:

- a. „dostęp do wymiaru sprawiedliwości” odnosi się do możliwości uzyskania „sprawiedliwego i terminowego” środka zaradczego i decyzji w sytuacji naruszenia praw dziecka, nieprzestrzegania ich lub zaprzeczania im. Obejmuje możliwość angażowania się w system wymiaru sprawiedliwości, a także dostęp do „sprawiedliwych i słuszych” procedur podejmowania decyzji i uzyskiwania rozstrzygnięć prawnych. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości może dotyczyć spraw karnych, administracyjnych i/lub cywilnych. Jest interpretowany szerzej, umożliwiając dokonywanie przeglądów lub odwołań w przypadkach wszelkich proceduralnych lub merytorycznych błędów i zapewnia dostępność skutecznych środków zaradczych. Dotyczy dzieci, które są bezpośrednimi lub pośrednimi stronami postępowań prawnych, w związku z czym wymaga prawnego wzmocnienia pozycji wszystkich dzieci: wszystkie dzieci powinny mieć możliwość dochodzenia swoich praw za pośrednictwem usług prawnych i innych, takich jak edukacja w zakresie praw dziecka lub porady oraz wsparcie ze strony doświadczonych dorosłych;¹⁷
- b. „okres dojrzewania” został określony jako „okres charakteryzujący się szybkimi zmianami fizycznymi, poznawczymi i społecznymi, w tym dojrzewaniem seksualnym i reprodukcyjnym; stopniowym budowaniem zdolności do przyjmowania zachowań i ról dorosłych, obejmujących nowe obowiązki wymagające nowej wiedzy i umiejętności” w Ogólnym Komentarzu nr 4 Komitetu Praw Dziecka ONZ w sprawie zdrowia i rozwoju nastolatków w kontekście Konwencji praw dziecka;
- c. „dziecko” oznacza każdą osobę w wieku poniżej 18 roku życia;¹⁸
- d. „wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku” (CFJ) odnosi się do systemów wymiaru sprawiedliwości, które gwarantują poszanowanie i skuteczną realizację wszystkich praw dzieci na najwyższym możliwym poziomie, mając na uwadze zasady wymienione w Wytycznych Rady Europy i należycie uwzględniając poziom dojrzałości i zrozumienia dziecka oraz okoliczności sprawy. Jest to w szczególności wymiar sprawiedliwości, który jest dostępny, odpowiedni do wieku, szybki, pilny, dostosowany do potrzeb i praw dziecka i skoncentrowany na nich, szanujący prawa dziecka, w tym prawo do sprawiedliwego procesu, do uczestnictwa w postępowaniu i jego zrozumienia, do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz do integralności i godności;¹⁹
- e. „system wymiaru sprawiedliwości dla dzieci” odnosi się do ustawodawstwa, norm i standardów, procedur, mechanizmów i przepisów mających zastosowanie do dzieci uważanych za sprawców oraz do instytucji i organów powołanych do radzenia sobie z takimi dziećmi. Preferuje się termin „wymiar sprawiedliwości dla dzieci” w stosunku do terminu „wymiar sprawiedliwości dla nieletnich”, ponieważ ten ostatni ma stygmatyzujące konotacje, a zatem pojęcie „wymiar sprawiedliwości dla dzieci” będzie używane w niniejszym Narzędziu Ewaluacyjnym.²⁰

17. Niniejsza definicja opiera się na definicji UNICEF dotyczącej dostępu do wymiaru sprawiedliwości, ale została dostosowana do potrzeb niniejszego Narzędzia Ewaluacyjnego z uwzględnieniem Wspólnego podejścia Narodów Zjednoczonych do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, Komentarza Ogólnego nr 24 Komitetu Praw Dziecka, notatki praktycznej Programu Narodów Zjednoczonych ds. dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz raportu Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka na temat dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci; zob. w szczególności Wspólne podejście Narodów Zjednoczonych do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci (2008), strona 4; Komitet Praw Dziecka, Komentarz Ogólny nr 24 (2019) na temat praw dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, CRC/C/GC/24, ustęp 62; UNICEF, Dostęp do wymiaru sprawiedliwości, definicja, dostępna pod adresem: <https://www.unicef.org/eca/child-protection/access-justice>; Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Dostęp do wymiaru sprawiedliwości: notatka praktyczna, UNDP, Nowy Jork (2004), strona 6; Raport Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci, przypis 6 powyżej w ustępie 8; Zobacz także UNICEF, Przełamywanie barier: równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla dzieci niepełnosprawnych (2020), strona 11.

18. Wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej na stronie 17 (ustęp II. a.). Definicja zgodna z Artykułem 1 Konwencji praw dziecka Narodów Zjednoczonych i Artykułem 1.1 Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dziecka (ETS nr 160), jak wskazano w uzasadnieniu Wytycznych w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, strona 49.

19. Wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej na stronie 17.

20. Komitet Praw Dziecka, Komentarz Ogólny nr 24, przypis 16 powyżej w ust. 6.

- f. „wrażliwość na dzieci” została określona w Wytycznych Narodów Zjednoczonych dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach z udziałem dzieci będących ofiarami lub świadkami przestępstw, jako „podejście, które równoważy prawo dziecka do ochrony i bierze pod uwagę indywidualne potrzeby i poglądy dziecka”,²¹
- g. „dzieci będące ofiarami i świadkami przestępstw” zostały określone jako „dzieci i młodzież w wieku poniżej 18 roku życia, które są ofiarami przestępstwa lub świadkami przestępstwa, niezależnie od ich roli w przestępstwie lub w ściganiu domniemanego sprawcy lub grupy sprawców” w Wytycznych Narodów Zjednoczonych dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach z udziałem dzieci będących ofiarami i świadkami przestępstw;²²
- h. „sąd” oznacza organ powołany na mocy prawa w celu wykonywania władzy sądowniczej państwa w sprawach cywilnych, administracyjnych i karnych;²³
- i. „pozbawienie wolności” ma miejsce, gdy istnieje jakakolwiek forma zatrzymania lub uwięzienia, czy też umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego tej osobie nie wolno opuszczać z własnej woli, na mocy nakazu jakiegokolwiek organu sądowego, administracyjnego lub innego organu publicznego²⁴. Według Europejskiego Trybunału Praw Człowieka istnieje subtelna różnica między swobodą przemieszczania się chronioną na mocy Artykułu 2 Protokołu nr 4 do EKPCz a pozbawieniem wolności, o którym mowa w Artykule 5 EKPCz. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stanowi, że ważne jest uznanie, że dzieci mogą być de facto pozbawione wolności, jeśli są zamknięte, przez państwo lub osoby prywatne, bez ważnej zgody, w określonej ograniczonej przestrzeni przez istotny okres czasu w okolicznościach, w których de facto lub de jure nie są w stanie jej opuścić;²⁵
- j. „diversion” odnosi się do „środków postępowania z dziećmi będącymi w konflikcie z prawem, podejmowanych przez wyznaczone organy, bez uciekania się do postępowania sądowego”, jak zauważono w Komentarzu Ogólnym nr 24 Komitetu Praw Dziecka ONZ w sprawie praw dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości dla dzieci;²⁶
- k. „kurator procesowy” odnosi się do osoby, która została wyznaczona lub desygnowana do wspierania, pomagania i gdy przewiduje to prawo, reprezentowania dzieci w postępowaniach, które ich dotyczą. W przypadku gdy instytucja lub organizacja została wyznaczona lub desygnowana, jako kurator w celu wspierania, pomagania i wykonywania zdolności prawnej dziecka, powinna wyznaczyć osobę fizyczną do wykonywania obowiązków kuratora określonych w niniejszym Narzędziu Ewaluacyjnym. Kurator działa niezależnie, aby zapewnić zagwarantowanie praw, najlepszego interesu i dobrostanu dzieci. Kurator działa jako łącznik między dziećmi a wszystkimi innymi interesariuszami, ponosząc wobec nich odpowiedzialność. Rola kuratora procesowego może się łączyć z inherentnymi sprzecznościami, ponieważ jest on zobowiązany do przedstawienia (i) swojej opinii co do tego, co leży w najlepszym interesie dziecka oraz (ii) poglądów dziecka;²⁷

21. Rada Gospodarcza i Społeczna ONZ, Wytyczne dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach, w których ofiarami lub świadkami przestępstw są dzieci (2005), E/CN.15/2005/L.2/Rev.1, ust. 9 lit. d); Zob. także Wytyczne Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej, ust. 109.

22. Rada Gospodarcza i Społeczna ONZ, Wytyczne dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach z udziałem dzieci będących ofiarami lub świadkami przestępstw, przypis 20 powyżej, ust. 9(a).

23. Słownik Europejskiej Komisji na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ), <https://rm.coe.int/cepej-2019-5final-glossaire-en-version-10-decembre-as/1680993c4c>

24. Komentarz Ogólny Komitetu Praw Dziecka Nr 24, przypis 16 powyżej, ustęp 8. Zobacz również Zgromadzenie Ogólne ONZ, Reguły Narodów Zjednoczonych dotyczące ochrony nieletnich pozbawionych wolności (1991), A/RES/45/113 (Reguły hawańskie), Reguła 11(b) i Rada Europy, Europejskie reguły dotyczące nieletnich przestępców podlegających sankcjom lub środkom (2009), Reguła 21.5.

25. Zobacz Guzzardi przeciwko Włochom, 6 listopada 1980 r., seria A nr 39; Amuur przeciwko Francji, 25 czerwca 1996 r., Reports of Judgments and Decisions 1996-III; Austin i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu [GC], nr 39692/09 i 2 inne, ETPC 2012; Storck przeciwko Niemcom, nr 61603/00, ETPC 2005-V; Stanev przeciwko Bułgarii [GC], nr 36760/06, ETPC 2012; H.L. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, nr 45508/99, ETPC 2004-IX; H.M. przeciwko Szwajcarii, nr 39187/98, ETPC 2002-II; Riera Blume i inni przeciwko Hiszpanii, nr 106.37680/97, ECHR 1999-VII.

26. Komentarz Ogólny Komitetu Praw Dziecka Nr 24, przypis 16 powyżej, ustęp 6.

27. Definicja ta opiera się na definicji „kuratora” Rady Europy zawartej w Zaleceniu CM/Rec(2019)11 Komitetu Ministrów w sprawie skutecznej opieki nad dziećmi pozbawionymi opieki i oddzielonymi od rodziców w kontekście migracji, ale została dostosowana do potrzeb niniejszego Narzędzia Ewaluacyjnego. Zobacz w szczególności: Rada Europy, Zalecenie CM/Rec(2019)11 Komitetu Ministrów w sprawie skutecznej opieki nad dziećmi pozbawionymi opieki i oddzielonymi od rodziców w kontekście migracji, strona 12.

- l. „adwokat” oznacza osobę wykwalifikowaną i upoważnioną zgodnie z prawem krajowym do występowania w imieniu swoich klientów, wykonywania zawodu prawnika, występowania przed sądami lub doradzania i reprezentowania swoich klientów w sprawach prawnych;²⁸
- m. „porada prawna” oznacza udzielenie informacji przez prawnika lub innego właściwego przedstawiciela na temat praw i/lub obowiązków prawnych dziecka oraz sposobu i istniejących możliwości rozwiązania konkretnego problemu prawnego;²⁹
- n. „bezpłatna pomoc prawna” oznacza świadczenie porad prawnych, pomocy i/lub reprezentacji przez podmiot, który świadczy pomoc prawną bezpłatnie lub za opłatą;³⁰
- o. „pomoc prawna” oznacza pomoc udzielaną przez prawnika lub innego właściwego przedstawiciela, obejmującą na przykład pomoc w sporządzaniu dokumentów i pism sądowych, wsparcie w mediacji oraz pomoc w poruszaniu się po przepisach i procedurach organów administracji państwowej;³¹
- p. „postępowanie prawne” odnosi się zarówno do formalnych, jak i nieformalnych procedur przeprowadzania procesu prawnego skutkującego wydaniem przez właściwy organ decyzji dotyczącej dziecka. Obejmuje postępowania sądowe i alternatywy dla takich postępowań w systemach sądowych i pozasądowych państw członkowskich. Wymaga współpracy między właściwymi organami i służbami zaangażowanymi w realizację prawa karnego, cywilnego lub administracyjnego;³²
- q. „reprezentacja prawna” oznacza reprezentację przez prawnika lub innego właściwego przedstawiciela, w tym w sądach lub w postępowaniach przed innymi trybunałami państwowymi;³³
- r. „rodzic” lub „opiekun” odnosi się do osoby/osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską zgodnie z prawem krajowym. Jeśli rodzic/rodzice są nieobecni lub nie posiadają już odpowiedzialności rodzicielskiej, może to być opiekun lub wyznaczony przedstawiciel prawny;³⁴
- s. „profesjonaliści” oznaczają osoby, które w kontekście swojej pracy mają odpowiednie kwalifikacje akademickie, zawodowe lub przeszkolenie i mają kontakt z dziećmi w systemie wymiaru sprawiedliwości lub są odpowiedzialne za zaspokajanie potrzeb dzieci w systemie wymiaru sprawiedliwości i do których stosuje się niniejsze Kwestionariusz oceny Kwestionariusz oceny. Narzędzie to stosuje się do wszystkich profesjonalistów ze wszystkich dziedzin wymiaru sprawiedliwości dla dzieci. Obejmuje między innymi następujące osoby: pracowników socjalnych, prawników, przedstawicieli prawnych, osoby zaufane, prokuratorów, sędziów, specjalistów medycznych i w zakresie zdrowia psychicznego, pracowników agencji opieki społecznej nad dziećmi, personel placówek dla dzieci, urzędników ds. ochrony dzieci, osoby wspierające dzieci i ofiary, funkcjonariuszy policji lub innych funkcjonariuszy organów ścigania;³⁵
- t. „sprawiedliwość naprawcza” odnosi się do każdego procesu, w którym ofiara, sprawca i/lub inna osoba lub członek społeczności dotknięty przestępstwem aktywnie i wspólnie uczestniczy w rozwiązywaniu spraw wynikających z przestępstwa, często z pomocą uczciwej i bezstronnej osoby trzeciej. Przykłady procesu naprawczego obejmują mediację, konferencję, concyliację i kręgi orzekające;³⁶
- u. „ograniczenie swobody przemieszczania się” oznacza czasowe ograniczenie prawa jednostki do swobody przemieszczania się i swobody wyboru miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego lub opuszczenia dowolnego kraju;³⁷

28. Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów w sprawie efektywności i skuteczności systemów pomocy prawnej w obszarach prawa cywilnego i administracyjnego (2021), ust. 2(a).

29. Idem w ustępie 2(d).

30. Idem w ustępie 2(b).

31. Idem w ustępie 2(e).

32. Wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej, strona 16 (ostatni akapit wstępu oraz akapity I.1. i I.2.). I.2.)

33. Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów w sprawie efektywności i skuteczności systemów pomocy prawnej w dziedzinie prawa cywilnego i administracyjnego, przypis 27 powyżej, ustęp 2(c).

34. Wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej, strona 17 (punkt II. b.); patrz także Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów w sprawie opieki zdrowotnej przyjaznej dzieciom (2011), strona 6.

35. Definicja ta opiera się na definicji „profesjonalistów” zawartej w Wytycznych ONZ dotyczących wymiaru sprawiedliwości w sprawach z udziałem dzieci będących ofiarami i świadkami przestępstw, ale została dostosowana do potrzeb niniejszego Narzędzia Ewaluacyjnego. Zobacz w szczególności Radę Gospodarczą i Społeczną ONZ, Wytyczne dotyczące sprawiedliwości w sprawach z udziałem dzieci będących ofiarami i świadkami przestępstw, przypis 20 powyżej w akapicie 9(b).

36. Rezolucja ECOSOC 2002/12, Podstawowe zasady stosowania programów sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych, ust. 2.

37. Rada Europy, Protokół nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zapewniający pewne prawa i wolności inne niż te, które zostały już zawarte w Konwencji i w pierwszym Protokole do niej (1963 r.), ETS nr 46, artykuł 2.

v. „ograniczenie autonomii osobistej” dotyczy ograniczeń praw człowieka i podstawowych wolności dziecka, co obejmuje, ale nie ogranicza się do następujących kwestii: ograniczenia życia prywatnego dziecka, w tym prywatności, integralności psychicznej i fizycznej oraz życia rodzinnego, w tym ograniczenia prawa dziecka do utrzymywania regularnego i znaczącego kontaktu z rodzicami, rodziną i przyjaciółmi za pośrednictwem wizyt i korespondencji. Tego rodzaju ograniczenia nigdy nie powinny być stosowane, jako kara i muszą być zgodne z zasadą najlepszego interesu dziecka; ograniczenia prawa dziecka do otrzymywania odpowiedniej edukacji, poradnictwa zawodowego i szkolenia, opieki medycznej oraz korzystania ze swobody myśli, sumienia i religii oraz dostępu do wypoczynku, w tym wychowania fizycznego i sportu; a także ograniczenia prawa dziecka do dostępu do programów, które przygotowują dzieci z wyprzedzeniem do powrotu do ich społeczności, przy pełnej uwadze poświęconej im pod względem ich potrzeb emocjonalnych i fizycznych, relacji rodzinnych, możliwości mieszkaniowych, szkolnych i zatrudnienia oraz statusu społeczno-ekonomicznego.³⁸

38. Zobacz wytyczne Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, przypis 1 powyżej, akapit 21.

Istotne materiały Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom

- ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec (2008)11 dla państw członkowskich w sprawie europejskich zasad dotyczących nieletnich sprawców podlegających sankcjom lub środkom
- ▶ [Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku](#)
- ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2012)2 w sprawie uczestnictwa dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia
- ▶ Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości (Konwencja Budapeszteńska)
- ▶ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska)
- ▶ [Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych \(Konwencja Lanzarote\)](#)
- ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2018)7 w sprawie wytycznych dotyczących poszanowania, ochrony i realizacji praw dziecka w środowisku cyfrowym
- ▶ Badanie Rady Europy na temat dzieci jako obrońców praw człowieka
- ▶ Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (87) 20 w sprawie reakcji społecznych na przestępczość nieletnich

Istotne materiały UE dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom

Prawo UE

Prawo pierwotne

[Traktat o Unii Europejskiej \(2016/C202/13\)](#), w szczególności art. 3 ust. 3 i art. 3 ust. 5

[Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej \(2016/C202/47\)](#)

[Karta Praw Podstawowych UE \(2016/C202/389\)](#), w szczególności artykuł 24 (prawa dziecka)

Prawo wtórne (przyjęte i zaproponowane)

[Dyrektywa ustanawiająca minimalne normy dotyczące praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw \(2012/29/UE\)](#)

[Wniosek dotyczący dyrektywy zmieniającej dyrektywę 2012/29/UE ustanawiającą minimalne normy w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującą decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW]

[Dyrektywa w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym \(2012/13/UE\)](#)

[Dyrektywa w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej \(2011/93/EU\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie czasowego odstępstwa od niektórych przepisów dyrektywy 2002/58/WE w odniesieniu do wykorzystywania technologii przez dostawców usług komunikacji interpersonalnej niezależnych od numerów do przetwarzania danych osobowych i innych danych w celu zwalczania wykorzystywania seksualnego dzieci w Internecie \(2021/1232/EU\)](#)

[Propozycja rozporządzenia ustanawiającego zasady zapobiegania i zwalczania wykorzystywania seksualnego dzieci]

[Wniosek dotyczący dyrektywy w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz materiałów przedstawiających seksualne wykorzystywanie dzieci i zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (wersja przekształcona)]

[Dyrektywa 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar](#)

[Wniosek dotyczący dyrektywy zmieniającej dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar został tymczasowo uzgodniony politycznie. Oczekuje się, że tekst zostanie przyjęty 27 maja. Zmieni to dyrektywę z 2011 r.]

\ Dyrektywa .../... Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Dz.U. ELI:...).

[Dyrektywa w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym \(2016/800/UE\)](#)

[Dyrektywa w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie, wykrywania ich i ścigania albo wykonywania kar, swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW \(2016/680/UE\)](#)

[Rozporządzenie \(UE\) 2016/1191 w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania niektórych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie \(UE\) nr 1024/2012](#)

[Dyrektywa 2013/48/UE w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i do komunikowania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności](#)

[Dyrektywa 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym](#)

[Dyrektywa 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym](#)

[Dyrektywa \(UE\) 2016/343 w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym](#)

[Dyrektywa 2016/1919 w sprawie pomocy prawnej w postępowaniu karnym](#)

[Rozporządzenie Rady w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę \(2019/1111/UE\)](#)

[Rozporządzenie Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych \(2009/4/WE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych \(2020/1783/UE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie digitalizacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych i karnych o charakterze transgranicznym oraz zmiany niektórych ustaw w dziedzinie współpracy sądowej \(2023/2844\)](#)

[Konwencja haska z 1980 r. o uprowadzeniu dziecka](#)

[Konwencja o ochronie dzieci z 1996 r.](#)

[Konwencja haska z 2007 r. o alimentach](#)

[Protokół Haski z 2007 r. w sprawie zobowiązań alimentacyjnych](#)

[Rozporządzenie ustanawiające kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca \(wersja przekształcona\) \(2013/604/UE\)](#)

[Dyrektywa Rady w sprawie poprawy dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad dotyczących pomocy prawnej w sporach o takim charakterze \(2003/8/WE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej \(2019/1896/UE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie korzystania z Systemu Informacyjnego Schengen do celów powrotu nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich \(2018/1860/UE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen \(SIS\) w zakresie kontroli granicznych, zmiany Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen oraz zmiany i uchylenia rozporządzenia \(WE\) nr 1987/2006 \(2018/1861/UE\)](#)

[Rozporządzenie w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen \(SIS\) w dziedzinie współpracy policyjnej i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, zmieniające i uchylające decyzję Rady 2007/533/WSiSW oraz uchylające rozporządzenie \(WE\) nr 1986/2006 i decyzję Komisji 2010/261/UE \(2018/1862/UE\)](#)

[Dyrektywa w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich \(2004/38/WE\)](#)

[Dyrektywa w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową \(2013/33/UE\)](#)

[Dyrektywa w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej \(wersja przekształcona\) \(2013/32/UE\)](#)

Dyrektywa w sprawie wspólnych norm i procedur państw członkowskich dotyczących powrotu nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (2008/115/WE)

Dyrektywa w sprawie prawa do łączenia rodzin (2003/86/WE)

Komunikat Komisji w sprawie planu działania na rzecz integracji i włączenia społecznego na lata 2021–2027 (COM/2020/758 wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie nowego paktu w sprawie migracji i azylu (COM/2020/609 wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie ochrony migrujących dzieci (COM/2017/211) wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie polityki powrotowej UE (COM/2014/199 wersja ostateczna)

Pakt w sprawie migracji i azylu (przyjęty przez Parlament Europejski w kwietniu 2024 r.)

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, CETS nr 210, Sztambuł, 11.5.2011, s. 1–31 („Konwencja stambulska”). (Unia przystąpiła do Konwencji stambulskiej decyzją Rady - 2023/1075 - PL - EUR-Lex (europa.eu) w odniesieniu do instytucji i administracji publicznej Unii oraz decyzją Rady - 2023/1076 - PL - EUR-Lex (europa.eu) w odniesieniu do kwestii związanych ze współpracą sądową w sprawach karnych, azylem i zasadą non-refoulement.)

^[1] Decyzja Rady (UE) 2023/1075 z dnia 1 czerwca 2023 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w odniesieniu do instytucji i administracji publicznej Unii (Dz.U. L 143 I z 2.6.2023, s. 1, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2023/1075/oj>).

^[2] Decyzja Rady (UE) 2023/1076 z dnia 1 czerwca 2023 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w odniesieniu do spraw związanych ze współpracą wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, azylem i zasadą non-refoulement (Dz.U. L 143 I z 2.6.2023, s. 4, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2023/1076/oj>).

Akty niewiążące (dokumenty polityczne)

Zalecenie w sprawie zintegrowanych systemów ochrony dzieci

Komunikat Komisji w sprawie strategii na rzecz praw dziecka (COM/2021/142 wersja ostateczna)

Konkluzje Rady w sprawie strategii UE na rzecz praw dziecka (10024/22)

Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie praw dziecka w kontekście strategii UE na rzecz praw dziecka (2021/2523(RSP))

Komunikat Komisji w sprawie zapewnienia sprawiedliwości w UE – europejska strategia szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości na lata 2021–2024 (COM/2020/713 wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie strategii UE na rzecz praw ofiar (2020–2025) (COM/2020/258 wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie ochrony dzieci migrujących (COM/2017/211 wersja ostateczna)

Komunikat Komisji w sprawie strategii walki z niegodziwym traktowaniem dzieci w celach seksualnych (COM/2020/607 wersja ostateczna)

Wytyczne UE dotyczące promowania i ochrony praw dziecka (2017) – Nie pozostawiać żadnego dziecka w tyle

Inne źródła

Mapowanie Systemów Ochrony Dzieci w UE – 2023 aktualizacja

Rada Europy/Agencja Praw Podstawowych Podręcznik prawa europejskiego w zakresie praw dziecka – wydanie 2022

Program Sprawiedliwości^[1] obejmujący zaproszenie do wspierania projektów transnarodowych w zakresie szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości obejmujących prawo cywilne, prawo karne lub prawa podstawowe (JUST-JTRA)

Agencja Praw Podstawowych, Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – Checklista dla profesjonalistów

Agencja Praw Podstawowych, *Dzieci, jako osoby podejrzane lub oskarżone w postępowaniu karnym – gwarancje proceduralne*, 2022 r. FRA, *Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – perspektywy i doświadczenia dzieci i profesjonalistów*,

2017 r. [portal europejski e-sprawiedliwość](#)

Wymiar sprawiedliwości [UE tablica](#) wyników

[Praktyczny przewodnik stosowania Rozporządzenia Bruksela IIb \(2022 r.\)](#)

[Praktyczny przewodnik stosowania Rozporządzenia Nr 4/2009 w sprawie obowiązku alimentacyjnego A kompilacja szkoleń w zakresie CFJ przygotowana przez KE: europejski portal e-sprawiedliwość – Prawa dziecka \(europa.eu\)](#)

Agencja Praw Podstawowych, [filmy](#) na temat dzieci i wymiaru sprawiedliwości

KE, [Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku zintegrowane systemy ochrony dzieci – doświadczenia wynikające z projektów UE](#),

Konferencja – document podstawowy, 2018

[1] [Rozporządzenie ustanawiające Program Sprawiedliwości \(2021/693/UE\)](#)

Wytyczne dotyczące sprawozdań krajowych na podstawie Kwestionariusza Oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom Rady Europy

Struktura raportu narracyjnego, który będzie wypełniał szablon i zawierał szczegóły powinna obejmować poniższe nagłówki. Raport powinien mieć maksymalnie 50 stron (A4). Konkretnie liczby stron dla każdej sekcji są podane raczej orientacyjnie niż ostatecznie i mają na celu zapewnienie pomocnych wskazówek.

Streszczenie: zawsze pomocne i mile widziane. 2-3 strony.

Wstęp: ta część powinna zawierać wprowadzenie – ustalenie, czego dotyczy sprawozdanie, jakie tematy obejmuje, kiedy dokonano oceny i jakie są jej ogólne cele, wraz z kilkoma ogólnymi punktami dotyczącymi przyjętego podejścia oraz zespołu oceniającego. 2-3 strony

Proces ewaluacji: w tej części należy w skrócie opisać proces ewaluacji, podać szczegóły osi czasu oraz metody, które zastosowano:

Gromadzenie danych krajowych, konsultacje z profesjonalnymi (pozarządowi i rządowi) interesariuszami oraz konsultacje z dziećmi i młodymi ludźmi;

Analiza danych oraz proces oceny dla każdego wskaźnika;

Identyfikacja działań następczych propozycje/plany działania.

Mapa drogowa niniejszego *Przewodnika* przewiduje użyteczne wskazówki dotyczące procesu i wskazuje co powinien on obejmować. Jeżeli process przeprowadza się w inny sposób, pożyteczne byłoby poinformowanie o tym (i o powodach takiej decyzji) i odwołanie się do jakichkolwiek ograniczeń zastosowanych metod oraz do napotkanych trudności metodologicznych. 4-5 strony

Wyniki procesu oceny wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku: ta część powinna obejmować dla każdego wskaźnika:

- ▶ Ocenę, tj. stan rzeczy (ustalenie punktu odniesienia) i/lub pomiar postępu w każdej dziedzinie prawa (cywilnego, karnego, administracyjnego, w tym procedury migracyjne)
- ▶ Uwagi i obserwacje – odnosząc się do dowodów oceny wraz z analizą danych z każdego ze źródeł (dane krajowe, konsultacje z interesariuszami zawodowymi oraz konsultacje z dziećmi i młodzieżą);
- ▶ Przykłady dobrych praktyk, idealnie wraz z linkami;
- ▶ Propozycje/plany działań następczych.
- ▶ Praktyczne zalecenia, idealnie przyjmujące podejście „SMART” (szczególne, mierzalne, dostępne, adekwatne i wiążące czasowo). Słownictwo może odzwierciedlać różne poziomy pilności, wskazane w porządku pierwszeństwa poprzez następujące czasowniki: „nalegać”, „zdecydowanie zachęcać”, „zachęcać”, „zapraszać”.

Przewodnik zawiera pewne użyteczne rady, jak podejść do analizy i sprawozdawczości – na przykład, wagę analizowania danych pochodzących z różnych źródeł.

Ta część powinna się kończyć podsumowaniem kluczowych rezultatów – przegląd „stanu” w zakresie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w państwie członkowskim, wskazujący, co idzie dobrze i jakie są priorytety przyszłych działań.

Plan działania: określający, kto co robi, do kiedy, w odpowiedzi na problemy i priorytety działań zidentyfikowane w ocenie. Powinien obejmować zaplanowane działania w celu przekazania wyników oceny wszystkim interesariuszom, którzy uczestniczyli w procesie. 3-4 strony

Konkluzje: powinny zawierać kilka uwag końcowych na temat oceny i tego, co w niej podkreślono (dobre i nie tak dobre), plany na przyszłość dotyczące rozwoju przyjaznego dzieciom wymiaru sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości, a także kilka refleksji na temat tego, jak przydatny był ten proces. 1-2 strony

Załączniki: powinny zawierać listę stron zainteresowanych, które były zaangażowane (według kategorii) i odniesienia do wszelkiej dokumentacji cytowanej w raporcie. Załączniki mogą również zawierać wszelkie bardziej szczegółowe informacje na temat danych legislacyjnych, podsumowujące przykłady procedur i polityk itp.

Państwa członkowskie Unii Europejskiej postanowiły połączyć swoje know-how, zasoby i przeznaczenie. Razem zbudowały strefę stabilności, demokracji i zrównoważonego rozwoju, zachowując jednocześnie różnorodność kulturową, tolerancję i wolności jednostki. Unia Europejska zobowiązuje się do dzielenia się swoimi osiągnięciami i wartościami z krajami i narodami poza swoimi granicami.

www.europa.eu

Rada Europy jest wiodącą na kontynencie organizacją broniącą praw człowieka. Ma 46 państw członkowskich w tym wszystkie kraje Unii Europejskiej. Wszystkie państwa członkowskie Rady Europy przystąpiły do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, traktatu stworzonego po to, by chronić prawa człowieka, demokrację i rządy prawa. Europejski Trybunał Praw Człowieka nadzoruje implementację Konwencji w państwach członkowskich.

www.coe.int

Współfinansowane
przez Unię Europejską

UNIA EUROPEJSKA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Współfinansowane i realizowane
przez Radę Europy